

บทที่ 2

แนวความคิดในการศึกษา

การศึกษาเรื่อง "อิทธิพลของบรรษัทข้ามชาติ" ในการกำหนดนโยบายทรัพย์สินทางปัญญาในประเทศไทย : กรณีศึกษาการแก้ไขกฎหมายว่าด้วยสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา" จะเห็นได้ว่าเป็นการศึกษาในลักษณะการวิเคราะห์พฤติกรรมส่วนหนึ่งของบรรษัทข้ามชาติ โดยเฉพาะทางด้านบทบาทและอิทธิพลของบรรษัทข้ามชาติที่มีส่วนสำคัญในการผลักดันนโยบายทรัพย์สินทางปัญญาในประเทศไทยในกรณีการแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตร โดยผู้เขียนได้ขยายกรอบการวิเคราะห์ดังกล่าวเชื่อมโยงกับการสร้างกรอบการวิเคราะห์จากบางส่วนของทฤษฎีระบบโลก จักรวรรดินิยมใหม่ และทฤษฎีพึ่งพา เพื่อมองพฤติกรรมของบรรษัทข้ามชาติให้ชัดเจนยิ่งขึ้น และใช้กรอบแนวความคิดเกี่ยวกับลักษณะของการกำหนดนโยบายในประเทศไทย เพื่อพิจารณาสถานการณ์ของรัฐไทยในระบบเศรษฐกิจโลก ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นบทบาทและโลกทัศน์ของรัฐไทยและอิทธิพลของบรรษัทข้ามชาติที่มีต่อการกำหนดนโยบายดังกล่าว นอกจากนั้นแล้ว ผู้เขียนยังได้ทำการสำรวจข้อมูลของประเทศไทยเกี่ยวกับเรื่องระบบสาธารณสุขด้านยา พัฒนาการของอุตสาหกรรม ตลอดจนพฤติกรรมของกลุ่มทุนด้านยาทั้งกลุ่มทุนยาข้ามชาติและกลุ่มทุนยาท้องถิ่น เพื่อเสริมในการวิเคราะห์ในส่วนของบทบาทของกลุ่มพลังทางสังคมต่างๆ(Social Forces)รวมทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐ ต่อการเคลื่อนไหวในลักษณะสนับสนุนหรือคัดค้านต่อข้อเรียกร้องดังกล่าวอันนำไปสู่การตัดสินใจเชิงนโยบายของรัฐไทยในที่สุด

2.1 ลักษณะเศรษฐกิจโลกแบบทุนนิยม

ในปัจจุบันนี้รูปแบบระบบเศรษฐกิจโลกเป็นแบบระบบทุนนิยม(Capitalist World System) เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 16 และดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมนี้มีวิธีการผลิตแบบทุนนิยมในแง่ที่เป็นการผลิตเพื่อมุ่งแสวงหากำไรในระบบตลาด จะแบ่งปันส่วนเกินโดยอาศัยกลไกตลาดเป็นหลัก วิธีการผลิตแบบทุนนิยมจะขยายตัวออกไปเรื่อยๆ ครอบคลุมพื้นที่ยังมีผลกำไร ทั้งยังพยายามหาหนทางใหม่ ๆ ในการผลิตอยู่เสมอ เพื่อขยายอัตราส่วนกำไรที่

ได้รับให้มากขึ้น ซึ่งกำไรหรือส่วนเกินดังกล่าวในระบบทุนนิยมจะได้ออกมาโดยผ่านขบวนการซูครีต บางอย่าง(Wallerstein, 1979 :16, 159 อ้างใน อนุสรณ์ ถีมมณี ,2535:196-197)

โดยอาศัยช่องทางการซูครีตสองช่องทาง ซึ่งมีลักษณะที่ก้าวกำกัันไม่อาจแยกออกจากกันได้โดยสิ้นเชิง ช่องทางแรกคือการซูครีตผ่านชนชั้นโดยเฉพาะการซูครีตโดยกรรมสิทธิ์ที่มีต่อชนชั้นกรรมาชีพเช่น ผ่านค่าจ้างและชั่วโมงการทำงานของกรรมกร ช่องทางที่สองได้แก่การซูครีตผ่านลำดับชั้นอำนาจในด้านเศรษฐกิจระหว่างส่วนต่าง ๆ ของโลก ซึ่ง Wallerstein(1974 : 349) ได้แบ่งดินแดนในระบบโลกออกเป็น 3 ส่วนคือ ศูนย์กลาง(Core) ดินแดนรอบนอก (Periphery) และดินแดนกึ่งรอบนอก การซูครีตในระดับนี้จะแสดงออกในรูปที่ศูนย์กลางซูครีต ดินแดนรอบนอก โดยอาศัยระบบการแลกเปลี่ยนที่ไม่เสมอภาค(Unequal Exchange)(Wallerstein, 1980:162) โดยดินแดนส่วนที่เป็นศูนย์กลางได้แก่รัฐต่าง ๆ ที่มีความเจริญก้าวหน้าด้านอุตสาหกรรม มีเกษตรกรรมที่ใช้เทคโนโลยีระดับสูง มีการลงทุนสูงและมีแรงงานที่มีทักษะและรายได้สูง สำหรับดินแดนรอบนอกจะเป็นดินแดนที่ผลิตสินค้าขั้นปฐมมีแรงงานที่กดค่าจ้างให้ต่ำเพื่อลดต้นทุนการผลิต ไม่มีความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยี คนงานขาดทักษะและขาดแคลนทุน แต่อย่างไรก็ตามดินแดนรอบนอกเป็นส่วนที่จำเป็นสำหรับดินแดนศูนย์กลางเพราะศูนย์กลางจะขยายตัวออกไปได้ต้องอาศัยส่วนเกินจากดินแดนรอบนอก แรกเริ่มนั้นความแตกต่างระหว่างศูนย์กลางกับรอบนอกมีน้อยมาก แต่จากกลไกของการแลกเปลี่ยนที่ไม่เท่าเทียมกัน เช่น การซื้อผลผลิตขั้นปฐมในราคาถูกจากรอบนอกแล้วขายสินค้าอุตสาหกรรมของศูนย์กลางในราคาแพงให้แก่ดินแดนรอบนอกได้ทำให้ความแตกต่างด้านอำนาจทางเศรษฐกิจระหว่างดินแดนนี้มีมากยิ่งขึ้น ส่วนทางด้านดินแดนกึ่งรอบนอกนั้นได้แก่สังคมที่มีลักษณะเช่นนี้ต่อไปอาจจะยกระดับอำนาจทางเศรษฐกิจขึ้นเป็นประเทศศูนย์กลาง หรืออาจจะลดชั้นลงไปอยู่ในกลุ่มประเทศรอบนอก ซึ่งดินแดนกึ่งรอบนอกมีความสำคัญต่อระบบทุนนิยมในฐานะที่เป็นตัวกลางหรือกั้นชนระหว่างศูนย์กลางกับรอบนอก ซึ่งคอยหันเหและดูดซับความขัดแย้งระหว่าง 2 ฝ่าย นอกจากนั้นดินแดนกึ่งรอบนอกยังเป็นแหล่งลงทุนที่สำคัญของกลุ่มทุนจากศูนย์กลาง ซึ่งประสบปัญหาต้นทุนในการผลิตเพิ่มขึ้นจนไม่อาจจะแข่งขันในตลาดโลกอย่างได้ผล ส่วนในแง่ความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนระหว่างดินแดนกึ่งรอบนอกกับดินแดนศูนย์กลางและดินแดนรอบนอก ดินแดนกึ่งรอบนอกนั้นจะตกอยู่ในฐานะผู้ถูกซูครีตโดยดินแดนศูนย์กลาง แต่มีฐานะเป็นผู้ซูครีตดินแดนรอบนอก(ข้างแล้ว)

จากประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาจนถึงก่อนถึงสงครามโลกครั้งที่ 2 ดินแดนศูนย์กลางและดินแดนรอบนอกนั้นถูกเชื่อมโยงเข้าด้วยกันด้วยกระบวนการทางการเมือง(Political

Integration) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการล่าอาณานิคมจากการแพร่ระบาดของลัทธิจักรวรรดินิยม (Imperialism) และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเจ้าอาณานิคมกับประเทศอาณานิคม โดยมีลักษณะที่ประเทศเจ้าอาณานิคมประเทศหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่งเข้าไปใช้อำนาจครอบงำประเทศอาณานิคมประเทศหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่ง โดยวิธีการที่ประเทศเจ้าอาณานิคมได้รับประโยชน์แต่ประเทศอาณานิคมเสียประโยชน์ ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวมักจะตามมาโดยความสัมพันธ์ทางการค้าในรูปแบบอาณานิคม (Colonial Pattern of International Trade) ในลักษณะที่อาณานิคมเป็นตลาดรองรับสินค้าอุตสาหกรรมจากเจ้าอาณานิคม ในขณะที่ตัวกันก็เป็นแหล่งผลิตอาหาร วัตถุดิบ หรือทรัพยากรธรรมชาติป้อนประเทศเจ้าอาณานิคม และรูปแบบการค้าภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอาณานิคมนี้มีได้จำกัดเฉพาะดินแดนที่เป็นอาณานิคมโดยนิตินัยเท่านั้นหากแต่ยังคงคลุมถึงอาณานิคมโดยพฤตินัย ดังเช่นระบบเศรษฐกิจในประเทศไทยเช่นกัน (รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, 2538 :61)

ในขณะที่มีการแพร่ระบาดของลัทธิจักรวรรดินิยมนั้น การพัฒนาของระบบทุนนิยมโลกก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญก็คือ การเกิดการผูกขาดเข้ามาแทนที่การแข่งขัน โดยเสรีอันเป็นลักษณะพื้นฐานดั้งเดิมของระบบทุนนิยม ลักษณะการผูกขาดแบบทุนนิยมดังกล่าวเป็นผลโดยตรงจากพัฒนาการของระบบการผลิตแบบทุนนิยมนั่นเอง การพัฒนาด้านอุตสาหกรรมทำให้อุตสาหกรรมขนาดใหญ่จำนวนไม่กี่รายเข้ามาแทนที่อุตสาหกรรมขนาดเล็กจำนวนมาก และเข้ามาผูกขาดในการผลิต ทำให้เกิดการกระจุกตัวทั้งในด้านการผลิตและด้านทุน มีการรวมตัวกันเพื่อผูกขาดในรูปแบบต่างๆ เช่น คาร์เทล ทรัสต์ เป็นต้น (Lenin, 1975 :104-105) ในขณะเดียวกัน Bukharin (1975:33) มองว่าจักรวรรดินิยมเป็นการแสดงออกในแง่การขยายอาณาเขตด้านเศรษฐกิจด้วยการเปิดดินแดนต่างๆ เพื่อมุ่งเปิดโอกาสให้องค์การผูกขาดทั้งหลายมีกำไรเพิ่มขึ้นได้ง่ายนั่นเอง ซึ่งวิธีการและนโยบายจักรวรรดินิยมแบบนี้เป็นผลกระทบจากแนวโน้มสำคัญ 2 ประการของระบบทุนนิยม คือความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจกลายเป็นกิจกรรมระหว่างประเทศ (Internationalization) มากขึ้น และในขณะเดียวกันผลประโยชน์จากระบบทุนนิยมได้รับการยอมรับว่าเป็นผลประโยชน์ของชาติ กลุ่มทุนผูกขาดจากประเทศมหาอำนาจทุนนิยมได้ขยายบทบาทด้านต่าง ๆ ไปทั่วทุกมุมโลก กลุ่มทุนเหล่านี้จะเข้าร่วมตัวเป็นพวกเดียวกับกลไกของรัฐและทำให้รัฐยอมรับว่าผลประโยชน์ของกลุ่มทุนนี้คือผลประโยชน์ของรัฐ ดังนั้นนโยบายของรัฐจึงตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มทุนอย่างเต็มที่ (Bukharin, 1975 :23-33) (อ้างแล้ว : 143-144, 147)

2.2 ยุคของบรรษัทข้ามชาติ

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ความสัมพันธ์เชิงอาณานิคมได้สิ้นสุดบทบาทลง ดินแดนต่างๆที่เคยตกเป็นอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจตะวันตกส่วนใหญ่ได้รับการปลดปล่อยให้เป็นอิสระ นอกจากนั้นแล้วยังมีการเปลี่ยนแปลงศูนย์กลางทางเศรษฐกิจการเมืองโลก โดยมีสหรัฐฯได้เข้ามาเป็นผู้นำแทนอังกฤษและยุโรป อย่างไรก็ตามประเทศผู้นำทางด้านเศรษฐกิจการเมืองโลกนี้ยังคงต้องการรักษาลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกับประเทศรอบนอกในลักษณะอาณานิคมอย่างไม่เป็นทางการให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ด้วยความจำเป็นที่จะต้องขยายตัวของทุนผูกขาด ยังคงดำรงอยู่โดยให้ประเทศรอบนอกเหล่านี้เปิดประเทศให้ประเทศจากศูนย์กลางทุนนิยมได้แสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งมีโอกาสค้าขายและลงทุนได้อย่างเต็มที่ ฉะนั้นลักษณะการพึ่งพิงทางเศรษฐกิจและการเงินของประเทศเกิดใหม่จึงยังไม่ได้ถูกทำลายลง ในขณะที่รูปแบบที่ประเทศศูนย์กลางทุนนิยมโลกที่จะใช้ควบคุมและใช้อิทธิพลเหนือประเทศเหล่านั้นได้เปลี่ยนไป เช่น โดยอาศัยการช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ การให้กู้เงินโดยผ่านธนาคารโลกหรือกองทุนการเงินระหว่างประเทศ หรือโดยการเข้าไปแทรกแซงโดยตรง ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนในกรณีของสหรัฐฯ(Magdoff, 1982:25 อ้างใน อนุสรณ์, 2535:159) ได้เข้าไปแทรกแซงทางด้านเศรษฐกิจของประเทศทุนนิยมพัฒนาในประเทศโลกที่สามอย่างมากมาย โดยเฉพาะในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา โดยมีองค์การสำคัญในการขยายตัวของจักรวรรดินิยมรูปแบบใหม่หรือรูปแบบการพึ่งพิงคือ บรรษัทข้ามชาตินั้นเอง เพราะบรรษัทข้ามชาติทั้งหลายมีฐานะเป็นแหล่งที่มาของเงินทุนและเทคโนโลยีซึ่งประเทศต่างๆต้องพึ่งพาอยู่มาก โดยบรรษัทข้ามชาติเหล่านี้จึงสามารถเลือกลงทุนในด้านที่ให้กำไรมากที่สุด นอกจากนี้บรรษัทข้ามชาติยังมีบทบาทที่ทำให้บรรดาอดีตอาณานิคมมีความผูกพันทางด้านเศรษฐกิจต่อประเทศในศูนย์กลางทุนนิยมโลกนั้นกระชับมันยิ่งขึ้นอีกด้วย จากการขยายขอบข่ายกิจกรรมของบรรษัทข้ามชาติและธนาคารข้ามชาติผ่านสาขาของคนในประเทศต่างๆ และผ่านช่องทางอื่นในรูปของการลงทุน การค้าและอื่นๆก็ยิ่งทำให้ประเทศต่างๆ ผูกติดกับประเทศศูนย์กลางทุนนิยมมากขึ้นทุกที(Magdoff, 1982:26 อ้างแล้ว)

Dos Santos (1973:109) ได้ให้คำจำกัดความการพึ่งพิงว่าเป็นสถานการณ์ที่เศรษฐกิจของบางประเทศต้องขึ้นอยู่กับการพัฒนาและการขยายตัวของเศรษฐกิจอื่น ซึ่งคนตกอยู่ใต้อำนาจทำให้ประเทศที่ตกอยู่ในสภาพพึ่งพานั้นไม่อาจพัฒนาตนเองได้โดยอิสระ การเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านเศรษฐกิจจะดำเนินไปในทิศทางใดขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่กำหนดขึ้น หรือเกิดขึ้นในสังคมอื่นที่สังคมนั้นพึ่งพาอยู่ (อนุสรณ์, 2535:179-180)

ด้วยลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในแถบศูนย์กลางและประเทศรอบนอก ยังคงมีลักษณะการโยกย้ายมูลค่าจากรอบนอกไปสู่ศูนย์กลางเพื่อสะสมเป็นทุนสำหรับการขยายการผลิตแบบทุนนิยมซึ่งเป็นกลไกการสะสมทุนในระดับโลก ทำให้นักวิชาการสำนักทฤษฎีพึ่งพามีความเห็นว่ ลักษณะดังกล่าวนี้เองนำไปสู่การพัฒนาในดินแดนศูนย์กลางและการค่อยพัฒนาในดินแดนรอบนอกซึ่ง Frank(1972-a : 3) ได้กล่าวถึงสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดลักษณะความค่อยพัฒนาในประเทศโลกที่สาม โดยเฉพาะประเทศในแถบลาติอเมริกา นั้นมาจากปัจจัยภายนอกซึ่งได้แก่หนทางประวัติศาสตร์จากความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องในด้านเศรษฐกิจและด้านอื่น ๆระหว่างประเทศค่อยพัฒนาที่ตกเป็นบริวาร(Satellite)กับประเทศพัฒนาแล้ว แต่อย่างไรก็ตามทั้ง Frank (1972-b :19-20) และ Dos Santos(1972 : 72,78) ต่างก็ให้ความสำคัญต่อปัจจัยภายในประเทศด้วยซึ่งปัจจัยภายในประเทศได้แก่ นโยบายด้านเศรษฐกิจการเมือง สังคม และวัฒนธรรม เพราะนโยบายเหล่านี้เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองต่อผลประโยชน์ของชนชั้นกระฎุมพีที่ครอบงำดินแดนดังกล่าว ฉะนั้นปัจจัยภายนอกจะมีผลเพียงใดขึ้นอยู่กับว่าปัจจัยภายในจะเอื้ออำนวยหรือยอมรับเงื่อนไขของปัจจัยภายนอกหรือไม่ แต่อย่างไรก็ตามส่วนใหญ่แล้ว การครอบงำจากศูนย์กลาง ตั้งแต่ยุคอาณานิคมเป็นต้นมา เป็นตัวกำหนดโครงสร้างด้านเศรษฐกิจและชนชั้นของประเทศบริวาร ซึ่งโครงสร้างดังกล่าวจะไปกำหนดนโยบายภายในประเทศด้านต่าง ๆอีกทอดหนึ่ง(อ้างแล้ว:177-179)

ส่วนทางด้าน Cardoso และ Faletto (1979, 18-19)มีความเห็นว่าการพึ่งพากับความค่อยพัฒนารอบนอกมีส่วนเกี่ยวพันกันอย่างใกล้ชิดแต่การพึ่งพาไม่จำเป็นต้องก่อให้เกิดลักษณะระบบเศรษฐกิจที่ไม่พัฒนาเสมอไป เพราะการพึ่งพากับการค่อยพัฒนาไม่ใช่เรื่องเดียวกันซึ่งอาจจะเป็นไปได้ที่การเปลี่ยนแปลงด้านหนึ่งไม่ส่งผลกระทบต่ออีกด้านหนึ่ง เช่น ระบบเศรษฐกิจอาจจะพัฒนาไปโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงด้านการพึ่งพาเช่น กรณีอาเจนตินา บราซิลหรือบางสังคมอาจจะมีอิสระในตัวเอง แต่การพัฒนาด้านระบบการผลิตไม่ได้รุดหน้าไปเท่าที่ควร ดังกรณีประเทศที่ตัดขาดจากระบวนการครอบงำของประเทศทุนนิยม เช่น กิวบา เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีความเป็นไปได้ที่จะเกิดการพัฒนาและการพึ่งพาพร้อม ๆกัน แต่อย่างไรก็ตามก็ยังต้องเผชิญกับปัญหาบางอย่างเหมือนกัน โดยเฉพาะปัญหาความแตกต่างในระดับการพัฒนาของภาคการผลิตต่างๆ ซึ่งจะนำไปสู่ช่องว่างระหว่างภาคการผลิตและระหว่างส่วนต่างๆของสังคม ซึ่งการพัฒนาแบบพึ่งพานี้ Cardoso ถือว่าเป็นการพึ่งพาในรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นในหลายประเทศที่นายทุนในประเทศหรือรัฐเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาอุตสาหกรรมโดยการลงทุนร่วมกับต่างชาติเพื่อป้อนตลาดภายในประเทศและการเติบโตขึ้นของตลาดภายในประเทศ หากการสะสมทุนภายใน

ประเทศเพิ่มสูงขึ้นการพึ่งพาทุนต่างชาติก็จะลดลง แต่อย่างไรก็ดีประเทศรอบนอกเหล่านี้ยังต้องพึ่งพาเทคโนโลยีซึ่งประเทศพัฒนาแล้วควบคุมอยู่อีกต่อไป(Cardoso,1982 :120-121) เช่นเดียวกับ Dos Santos(1973:110-114)ได้กล่าวว่ารูปแบบการพึ่งพาที่สำคัญที่เกิดขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมาคือ การพึ่งพาเทคโนโลยีและอุตสาหกรรม(Technological-Industrial Dependency) โดยประเทศด้อยพัฒนาจะพึ่งพาบริษัทข้ามชาติในด้านเทคโนโลยีและการลงทุนอุตสาหกรรมซึ่งเน้นหนักการผลิตในประเทศ การพึ่งพาดังกล่าวมาจากสาเหตุที่ว่าพัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศของประเทศโลกที่สามมักจะประสบปัญหาด้านเงินทุนอย่างมาก จึงต้องอาศัยเงินตราต่างประเทศซื้อเทคโนโลยีการผลิตทั้งเครื่องจักรและวัตถุดิบแปรรูปที่ผลิตเองไม่ได้ ในส่วนของการซื้อเทคโนโลยีนั้นยังต้องเผชิญกับอุปสรรค 2 ประการสำคัญคือ ข้อจำกัดด้านรายได้ ซึ่งส่วนใหญ่มาจากการส่งออกกับข้อจำกัดการผูกขาดสิทธิบัตรของบริษัทผูกขาดทั้งหลาย (อ้างแล้ว:180-181,187-188)

สภาพการพึ่งพาในด้านทุนและเทคโนโลยีนี้มีผลกระทบต่อการพัฒนาในหลายด้าน Dos Santos(1973:112-114)ได้ชี้ว่าสภาพดังกล่าวมีลักษณะ 3 ประการคือ ประการแรกการพัฒนาอุตสาหกรรมต้องพึ่งพาภาคการส่งออกในด้านเงินตราต่างประเทศเพื่อใช้ซื้อปัจจัยการผลิตที่ต้องใช้ในภาคอุตสาหกรรม ผลที่เกิดขึ้นการพึ่งพาแบบนี้ทำให้การส่งออกที่เก่าแก่ดำรงอยู่ได้ทั้งภาคการส่งออกดังกล่าวเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาตลาดภายใน ประการที่สองการพัฒนาอุตสาหกรรมถูกวางเงื่อนไขให้เป็นไปตามสภาพขึ้น ๆ ลง ๆ ด้านดุลการชำระเงิน ซึ่งโดยทั่วไปมักจะประสบกับปัญหาขาดดุล การขาดดุลการชำระเงินดังกล่าวมีที่มาจากความสัมพันธ์เชิงพึ่งพาใน 3 ลักษณะเช่นกัน ลักษณะแรกความสัมพันธ์ด้านการค้าที่เกิดขึ้นในตลาดโลกที่มีการผูกขาดอย่างสูงมักจะทำให้ราคาสินค้าส่งออกจำพวกวัตถุดิบตกต่ำ และราคาสินค้าอุตสาหกรรมที่เป็นปัจจัยการผลิตเพิ่มสูงขึ้น นอกจากนี้วัตถุดิบที่สังเคราะห์ขึ้นโดยเทคโนโลยีสมัยใหม่มีแนวโน้มจะเข้ามาแทนที่วัตถุดิบที่ส่งออกโดยประเทศพัฒนา สภาพเช่นนี้มักจะนำไปสู่การขาดดุลการค้าและดุลการชำระเงินในประเทศด้อยพัฒนา ลักษณะที่สองทุนต่างชาติซึ่งควบคุมภาคเศรษฐกิจที่มีบทบาทสำคัญที่สุด และส่งกำไรจำนวนมากกลับคืนประเทศของตนมักจะทำให้เกิดการขาดดุลเงินทุนขึ้น ทั้งนี้เพราะเงินทุนที่ไหลออกนอกประเทศจะมากกว่าเงินทุนที่ไหลเข้า ลักษณะที่สาม ความจำเป็นที่ต้องอาศัยทุนจากต่างประเทศเพื่อแก้ปัญหาการขาดดุลหรือเพื่อสนับสนุนการพัฒนาทำให้ต้องกู้เงินจากต่างประเทศ สำหรับกระตุ้นให้เกิดการลงทุนและนำเข้ามาใช้แทนส่วนเกินภายในประเทศ บางส่วนที่ถูกส่งออกในรูปผลกำไร ในประการที่สามการพัฒนาอุตสาหกรรมถูกกำหนดให้เป็นไปตามเงื่อนไขของศูนย์กลาง ซึ่งผูกขาดด้านเทคโนโลยีประเทศด้อยพัฒนาต้องส่งสินค้าพวก

เครื่องจักรและวัตถุดิบจากดินแดนศูนย์กลาง เข้ามาใช้ในการพัฒนาอุตสาหกรรมบริษัทขนาดใหญ่ในดินแดนศูนย์กลางซึ่งผูกขาดความรู้ทางด้านเทคนิคระดับสูงมักจะกำหนดเงื่อนไขต่าง ๆ นานา ให้ประเทศด้อยพัฒนาต้องปฏิบัติตาม หากประสงค์จะใช้เครื่องจักร วัตถุดิบและเทคนิคดังกล่าว ทั้งนี้เงื่อนไขเช่นว่านี้อาจจะเป็นการเสียดุลกรรมนิยมหรือค่าสิทธิบัตรหรือ การขอลงทุนร่วมโดยให้ถือว่าความรู้ทางเทคนิค และเครื่องจักรของบริษัทเป็นทุนอย่างหนึ่ง การพึ่งพาต่างประเทศ โทโลยีเช่นนี้เปิดโอกาสให้ประเทศศูนย์กลางได้รับผลประโยชน์มากมายจากประเทศด้อยพัฒนา (อ้างแล้ว:181-182)

การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่พึ่งพาดอกอยู่ภายใต้การครอบงำของบริษัทข้ามชาติเช่นนี้ เป็นผลจากการที่บริษัทข้ามชาติเข้ามา มีอิทธิพลอย่างสูงในวงการเศรษฐกิจระหว่างประเทศและด้วยเหตุที่บริษัทข้ามชาติสามารถควบคุมการแพร่กระจายของเทคนิคใหม่ และสามารถลดต้นทุนเกี่ยวกับเทคนิคในการผลิตที่จำเป็นสำหรับรูปแบบการพัฒนาที่เป็นอยู่ในระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพาทั้งยังสามารถผลิตสินค้าใหม่ๆทำให้บริษัทข้ามชาติเหล่านี้ เป็นจักรกลสำคัญสำหรับการเติบโตทางเศรษฐกิจในประเทศด้อยพัฒนา และในขณะเดียวกันกับการพัฒนาแบบนี้ทำให้ประเทศเหล่านี้ต้องตกอยู่ในสภาพพึ่งพามากขึ้น(Furtado, 1973: 121-123) (อ้างแล้ว:185-186)

บริษัทข้ามชาติทั้งหลายต่างมีฐานะเป็นแหล่งที่มาของเงินทุนและเทคโนโลยี ซึ่งประเทศต่างๆต้องพึ่งพาทำให้บริษัทเหล่านี้สามารถเลือกลงทุนในด้านที่ให้กำไรแก่ตนมากที่สุด Baran และ Sweezy (1972: 165-166) ได้กล่าวถึงลักษณะการทำธุรกิจของบริษัทข้ามชาติว่า บริษัทข้ามชาติขนาดใหญ่ในปัจจุบันมิได้เพียงสนใจเรื่องการส่งออกสินค้า ดังที่นักอุตสาหกรรมทำอยู่ในศตวรรษที่ 19 หรือเรื่องการส่งออกทุนอย่างเช่น นายธนาคารในต้นศตวรรษที่ 20 เป็นหลักแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่สนใจและมีส่วนในผลประโยชน์ที่ซับซ้อนหลายด้านซึ่งก่อให้เกิดผลกำไรสูงสุดในระยะยาวให้แก่บริษัท โดยบริษัทข้ามชาติเหล่านี้อาจจะลงทุนผลิตสินค้าในประเทศอื่นแทนการส่งออก หรือ อาจจะส่งออกสินค้าด้วยก็ได้ กล่าวคือ หากกิจกรรมอันใดที่ก่อให้เกิดผลกำไรสูงสุดบริษัทข้ามชาติขนาดใหญ่ก็จะดำเนินการนั้นในทุกรูปแบบ โดยไม่จำกัดตัวอยู่เฉพาะกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นหลัก บริษัทยินดีที่จะสูญเสียผลประโยชน์ในระยะสั้นเล็กน้อยๆ เพื่อแลกกับกำไรมหาศาลที่ได้มาในภายหลัง ลักษณะการทำของบริษัทข้ามชาตินั้นไม่เพียงแต่จะแสวงหาผลประโยชน์จากประเทศด้อยพัฒนาเท่านั้น หากยังไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติมากนักอีกด้วย การกระทำของบริษัทข้ามชาตินั้นมุ่งส่งเสริมผลประโยชน์ของบริษัทของตนเป็นเกณฑ์สำคัญ นอกจากนั้นแล้ว Baran และ Sweezy(1972:

169-170) ยังได้กล่าวถึงลักษณะผลประโยชน์ร่วมกันของบรรดาเหล่าบริษัทข้ามชาติไว้ 2 ประเภท ประการแรก บริษัทข้ามชาติเหล่านี้ต้องการให้ชาติต่างๆ ในโลกเปิดประเทศให้พวกตนได้ดำเนินการแสวงหาประโยชน์ได้มากที่สุด ประการที่สองบริษัททั้งหลายต้องการให้กฎหมายและสถาบันต่างๆ ในโลกมีสภาพเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาวิสาหกิจทุนนิยมของเอกชน โดยไม่มีสิ่งกีดกั้น ซึ่งถ้าหากเงื่อนไขเหล่านี้เป็นจริงแล้ว บริษัทข้ามชาติทั้งหลายก็ย่อมมีโอกาส แสวงหากำไรสูงสุดได้เหมือนกัน ในลักษณะดังกล่าวอาจเห็นได้จากนโยบายรัฐที่บริษัทข้ามชาติทั้งหลายผลักดันอยู่นั้น บริษัทข้ามชาติเหล่านี้ต้องการให้รัฐดำเนินนโยบายต่างประเทศไปในทางที่โลกปลอดภัยสำหรับผลประโยชน์ของตน (อ้างแล้ว:155-156)

จากลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับองค์กรธุรกิจที่ใกล้ชิดก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้องค์กรธุรกิจได้เข้าไปมีบทบาทและอิทธิพล ต่อการกำหนดนโยบาย โดยเฉพาะการกำหนดนโยบายทางด้านเศรษฐกิจของรัฐ องค์กรธุรกิจขนาดใหญ่หรือบริษัทข้ามชาตินี้ได้สร้างความสัมพันธ์กับรัฐ ในลักษณะของการร่วมทีมกันขยายกิจกรรมผลประโยชน์และอำนาจของตนออกนอกเขตพรมแดนของตนเอง ในลักษณะที่บริษัทข้ามชาติจะดำรงอยู่ได้ก็ต้องพึ่งรัฐ ขณะเดียวกันรัฐก็ต้องอาศัยส่วนเกินจากบริษัทในรูปของภาษีอากรต่าง ๆ ดังนั้น ในลักษณะเช่นนี้ รัฐและบริษัทข้ามชาติจึงอยู่รวมกันในสภาพต้องอาศัยพึ่งพิงกัน ความสัมพันธ์ที่เป็นอยู่จะก่อให้เกิดกระบวนการขยายตัว ซึ่งทั้งสองฝ่ายต่างสนับสนุนกันและกัน การขยายตัวที่สำคัญก็คือ การขยายทุนของบริษัทข้ามชาติ ซึ่งรัฐจำเป็นต้องส่งเสริมการสะสมทุนของบริษัท เพราะความมั่นคงของบรรษัททั้งหลายจะก่อให้เกิดภาวะวิกฤตต่อสังคมรวมทั้งตัวรัฐเอง(Sweezy,1978:2-3) (อ้างแล้ว:156)

การขยายตัวของบรรษัท โดยทั่วไปจะเป็นไปในรูปของการรวมบริษัทประเภทต่างๆ เข้าเป็นบริษัทขนาดใหญ่และการขยายตัวข้ามชาติ(Multinationalization)ซึ่งในการขยายตัวประเภทหลังนี้รัฐจะมีบทบาทเกี่ยวข้องอย่างมาก โดย Sweezy (1978:7) ได้จำแนกการขยายตัวข้ามชาติของบรรษัทออกเป็น 2 ประเภท ประเภทแรก เป็นการขยายตัวออกไปสู่ศูนย์กลางระบบทุนนิยมที่พัฒนาแล้วด้วยกัน เช่น การที่บริษัทขนาดใหญ่ของสหรัฐไปลงทุนในยุโรป ประเภทที่สอง เป็นการขยายตัวจากประเทศศูนย์กลางที่พัฒนาแล้วไปสู่ดินแดนรอบนอกที่ด้อยพัฒนา การขยายตัวในลักษณะแรกโดยปกติมักจะก่อให้เกิดปัญหาภัยกับรัฐ เพราะประเทศเหล่านี้ต่างก็เป็นประเทศทุนนิยมด้วยกัน ความจำเป็นที่รัฐจะต้องเข้าไปช่วยเหลือจึงไม่ค่อยปรากฏให้เห็นมากนัก แต่สำหรับการขยายตัวไปสู่ประเทศด้อยพัฒนาในระดับที่บรรษัทต้องการ มักจะมีปัญหาเกิดขึ้น

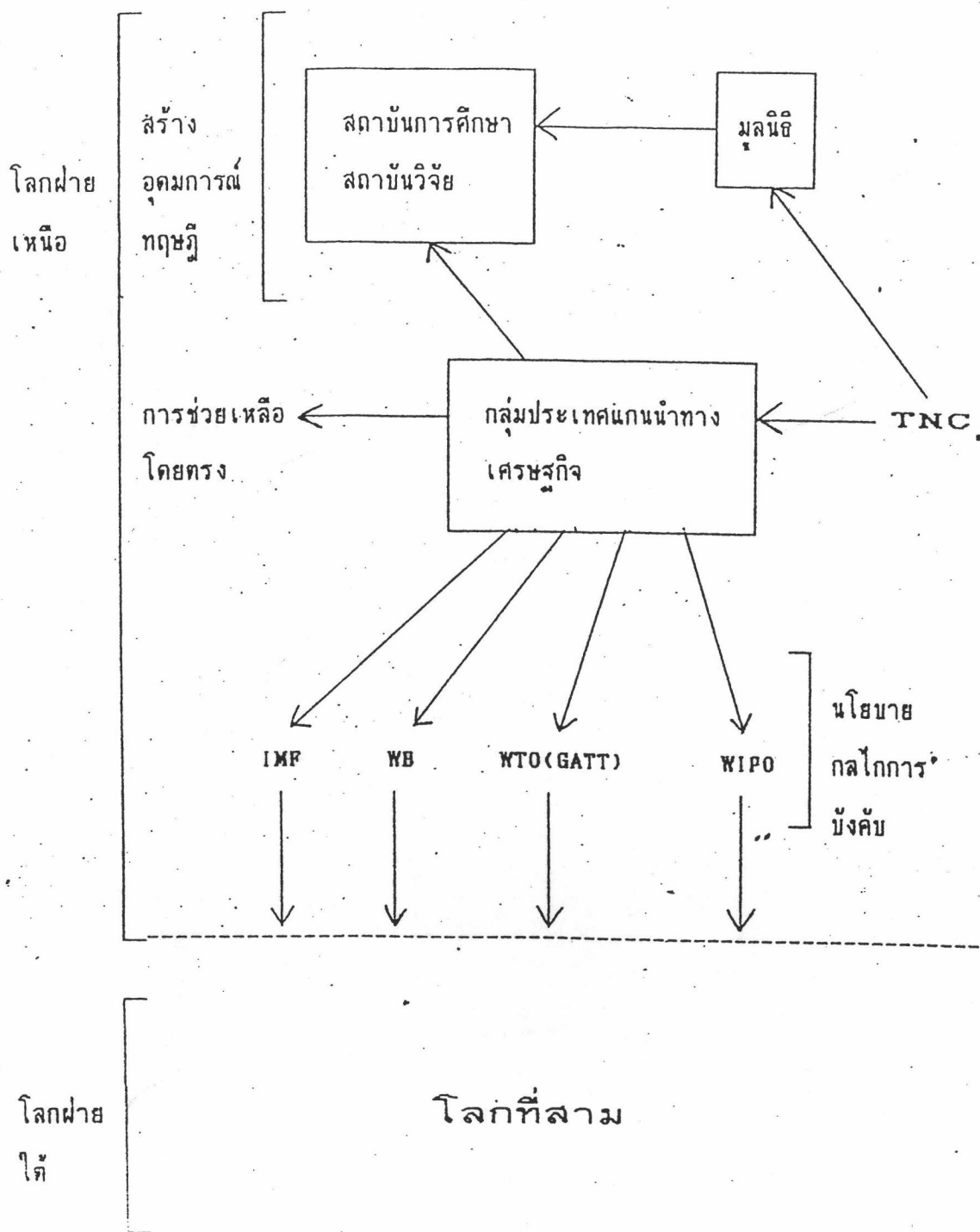
เสมอ ในสภาพอย่างนี้รัฐจะใช้อำนาจของคนที่มีเข้าช่วยเหลือบริษัททั้งหลาย ทั้งเพื่อก่อให้เกิดและดำรงไว้ซึ่งสภาพทางสถาบัน และสิ่งที่เรียกว่า "บรรยากาศการลงทุน" ที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานของวิสาหกิจเอกชนที่มุ่งผลกำไร(Sweezy,1978:8) การใช้อำนาจของรัฐอาจจะเป็นการใช้กำลังเข้าแทรกแซงประเทศเหล่านั้นโดยตรง หรือโดยอ้อมในรูปการใช้อาวุธ เงินอุดหนุน แก่ฝ่ายตรงข้ามของรัฐบางประเทศนั้น หรือสนับสนุนทางการเมืองแก่รัฐบาลในโลกที่สามที่เป็นฝ่ายเดียวกับตน (อ้างแล้ว:156-157)

2.3 บรรษัทข้ามชาติกับการกำหนดนโยบายด้านเศรษฐกิจในประเทศโลกที่สาม

จากพฤติกรรมของบรรษัทข้ามชาติดังกล่าว ทำให้การกำหนดนโยบายเศรษฐกิจการเมืองของนานาประเทศถูกแทรกแซงจากบทบาทและอิทธิพลของบรรษัทข้ามชาติ โดยเฉพาะช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา การกำหนดนโยบายเศรษฐกิจการเมืองในประเทศโลกที่สามนั้นจึงประกอบไปด้วยโครงสร้างอำนาจสำคัญ 2 ประการ คือ โครงสร้างอำนาจข้ามชาติ (Transnational Power Structure) และโครงสร้างอำนาจทางเศรษฐกิจการเมืองภายในประเทศนั้น

โครงสร้างอำนาจข้ามชาติประกอบด้วย กลุ่มปัจจัยสำคัญได้แก่ ระเบียบเศรษฐกิจระหว่างประเทศ(International Economic Order) ซึ่งส่วนใหญ่ถูกสร้างขึ้นจากกลุ่มประเทศศูนย์กลางเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์กับประเทศมหาอำนาจ บทบาทขององค์การระหว่างประเทศและบทบาทของบรรษัทข้ามชาติ ซึ่งอาจจะเห็นความสัมพันธ์ในแต่ละส่วนดังรูปภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 แสดงความสัมพันธ์แห่งโครงสร้างอำนาจข้ามชาติต่อการกำหนดนโยบายในประเทศโลกที่สาม

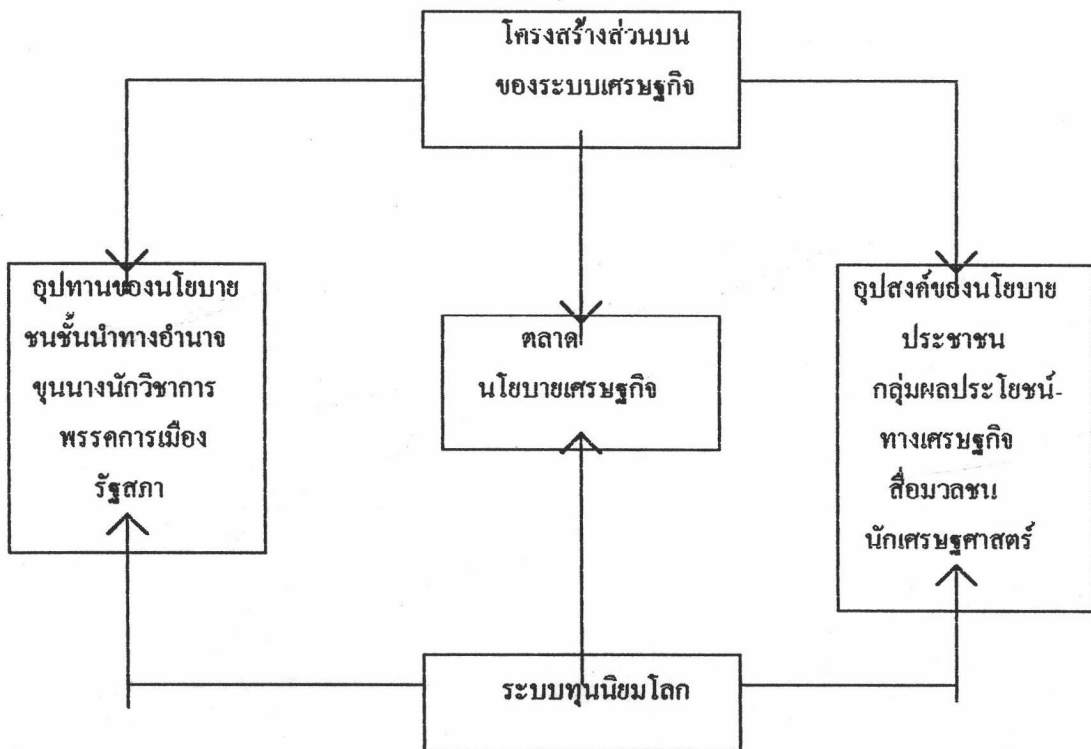

ที่มา อ้างอิงใน สุทธิ ประศาสน์เศรษฐ , 2537

ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นได้แก่ ทางด้านกลุ่มบริษัทข้ามชาติ เป็นผู้ที่อยู่เบื้องหลังที่สำคัญในการผลักดันนโยบายของบรรดากลุ่มประเทศแกนนำทางเศรษฐกิจหรือประเทศมหาอำนาจนั่นเอง ซึ่งทางด้านกลุ่มประเทศแกนนำทางเศรษฐกิจเหล่านี้ มักจะเป็นผู้ผลักดันระเบียบเศรษฐกิจทั้งในลักษณะโดยทางตรงคือการแสดงบทบาทด้วยตนเอง เช่น การให้เงินช่วยเหลือแก่ประเทศโลกที่สาม เป็นต้น หรือในทางอ้อมได้แก่ การผลักดันผ่านองค์กรระหว่างประเทศ เช่น ธนาคารระหว่างประเทศเพื่อการบูรณะและวิวัฒนาการ(International Bank for Reconstruction and Development)หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า ธนาคารโลก(World Bank ; WB) กองทุนการเงินระหว่างประเทศ(International Monetary Fund ; IMF) ข้อตกลงทั่วไปว่าด้วยภาษีศุลกากรและการค้า (General Agreement on Tariff and Trade ; GATT) ซึ่งในปัจจุบันได้กลายเป็น องค์การการค้าโลก (World Trade Organization ; WTO) หรือ องค์การทรัพย์สินทางปัญญาแห่งโลก(World Intellectual Property Organization ; WIPO) เป็นต้น ซึ่งองค์กรระหว่างประเทศเหล่านี้ล้วนแต่มีอิทธิพลและมีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายของประเทศโลกที่สาม นอกจากนั้นทั้งทางด้านบริษัทข้ามชาติ และกลุ่มประเทศแกนนำทางเศรษฐกิจ ยังได้พยายามสร้างอุดมการณ์ และทัศนคติ หรือที่เรียกว่า การสร้างแนวความคิดกระแสสำนึก ที่มีลักษณะจะรักษาผลประโยชน์กลุ่มบริษัทข้ามชาติ หรือประเทศแกนนำทางเศรษฐกิจให้ปลอดภัยต่อไป โดยผ่านทางด้านสถาบันการศึกษา สถาบันวิจัย โดยรัฐในกลุ่มประเทศแกนนำทางเศรษฐกิจ หรือมูลนิธิ

ซึ่งกลุ่มปัจจัยดังกล่าวนี้ นอกจากจะมีบทบาทและอิทธิพลโดยตรงต่อการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจการเมืองภายในประเทศโลกที่สามแล้ว ยังมีอิทธิพลต่อโครงสร้างอำนาจทางเศรษฐกิจการเมืองภายในประเทศอีกด้วย(รังสรรค์ ษนะพรพันธุ์, 2532:6และอ่านรายละเอียดในบทที่ 3) ดังแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 แสดงกระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจ

ที่มา: อ่างในรังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, 2532: 7

โครงสร้างอำนาจทางเศรษฐกิจการเมืองภายในประเทศ ได้แก่โครงสร้างส่วนบนของระบบเศรษฐกิจการเมือง ซึ่งปัจจัยในกลุ่มนี้ประกอบด้วยระบอบการเมืองการปกครอง จารีตธรรมเนียมและวัฒนธรรมทางการเมือง ตลอดจนระบบความสัมพันธ์ในสังคม ระบอบการเมืองการปกครองเป็นโครงสร้างที่กำหนดทิศทางในตลาด นโยบายเศรษฐกิจการเมืองและอำนาจต่อรองสัมพันธ์ระหว่างพลังทางด้านอุปทานกับพลังทางด้านอุปสงค์ ทั้งยังเป็นตัวการที่บ่งชี้ว่าประชาชนจะมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจหรือไม่และมากน้อยเพียงใด จารีตธรรมเนียมและวัฒนธรรมทางการเมืองในสังคมเป็นโครงสร้างที่กำหนดจารีตธรรมเนียมประเพณี ในกระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจ(อ้างแล้ว)

นอกจากนั้นแล้วกลุ่มปัจจัยที่เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างอำนาจทางเศรษฐกิจการเมืองภายในประเทศอีกกลุ่มปัจจัยหนึ่งก็คือ ปัจจัยทางด้านอุปทานและอุปสงค์ของนโยบาย ปัจจัยทางด้านอุปทานของนโยบายคือ กลุ่มปัจจัยที่มีบทบาทสำคัญในการนำเสนออุปทานของนโยบายเศรษฐกิจ ประกอบด้วย กลุ่มบุคคลและสถาบัน เช่น กลุ่มขุนนางนักวิชาการ(Technocrats) กลุ่มผู้ทรงอำนาจหรือชนชั้นนำทางอำนาจ(Power Elites) พรรคการเมืองและรัฐสภา ส่วนอุปสงค์ของนโยบายคือ กลุ่มปัจจัยที่มีบทบาทสำคัญในการเรียกร้องและผลักดันนโยบายประกอบด้วยบุคคล 4 กลุ่ม คือประชาชน กลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สื่อมวลชน และนักวิชาการแขนงต่าง ๆ (อ้างแล้ว)

แม้ว่าปัจจัยภายนอกหรือโครงสร้างอำนาจข้ามชาติจะมีบทบาทและอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายด้านเศรษฐกิจการเมืองของประเทศโลกที่สามอย่างสำคัญก็ตาม หากแต่อำนาจในการตัดสินใจเชิงนโยบายนั้น ยังคงเป็นผลมาจากการตัดสินใจของกลุ่มปัจจัยภายในประเทศ โดยเฉพาะสถานะแห่งรัฐโลกที่สามนั่นเอง Frank (1979) และ Amin(1980)ต่างมองรัฐในสังคมนอกโดยเฉพาะรัฐในโลกที่สามช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองว่า รัฐในโลกที่สามมีทั้งความอ่อนแอและความแข็งแกร่ง และมีลักษณะเป็นรัฐในสังคมนิยมพึ่งพา ต้องพึ่งพานายทุนระดับโลกทางการเงิน เทคโนโลยี เป็นต้น ซึ่งเหล่านี้อยู่ในสังคมนิยมศูนย์กลาง จึงทำให้รัฐในโลกที่สามค่อนข้างเป็นอิสระและมีอำนาจแต่เฉพาะภายในประเทศแต่มีความอ่อนแอและขาดอิสระในสังคมนอก (อ้างใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช ,2535:121)

ในกรณีของประเทศไทยก็เช่นกัน โครงสร้างอำนาจข้ามชาติได้เข้ามามีบทบาทและอิทธิพลอย่างชัดเจน นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2501 เป็นต้นมา จากการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาล จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดยการสนับสนุนนโยบายส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ

เพื่อให้เอกชนมีบทบาททางเศรษฐกิจมากขึ้น ทำให้ระบบเศรษฐกิจไทยเปิดกว้างขึ้นและเชื่อมโยงกับส่วนต่าง ๆ ของโลกมากยิ่งขึ้นในระยะต่อมา ส่งผลให้กระบวนการกำหนดนโยบายด้านเศรษฐกิจของประเทศไทยมีแนวโน้มไปในทางที่โครงสร้างอำนาจข้ามชาติเข้ามามีบทบาทและอิทธิพลอย่างชัดเจนเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม โครงสร้างอำนาจข้ามชาติที่พยายามเข้ามามีบทบาทและอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายในประเทศไทยนั้น ในบางกรณีได้รับการตอบโต้ด้วยเช่นกัน จากโครงสร้างอำนาจทางเศรษฐกิจการเมืองภายในประเทศ ซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่มปัจจัยต่าง ๆ ที่มีบทบาทและอิทธิพลในการกำหนดนโยบายทางด้านเศรษฐกิจการเมืองไทย อาทิเช่น รัฐไทย ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ดำเนินการตัดสินใจเชิงนโยบายและกลุ่มปัจจัยที่มีบทบาทในการนำเสนอหรือเรียกร้องและผลักดันนโยบายการตอบโต้ดังกล่าวแต่ละกลุ่มนั้น มีลักษณะหลากหลายแตกต่างกันไปตั้งแต่สนับสนุนและคัดค้านนโยบายทางเศรษฐกิจที่เป็นผลมาจากการแทรกแซงของโครงสร้างอำนาจข้ามชาติดังกล่าว

โครงสร้างอำนาจข้ามชาติที่ได้แสดงบทบาทและอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจการเมืองในประเทศไทยนั้น ในที่นี้มุ่งพิจารณาที่บริษัทข้ามชาติเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามกลุ่มที่ประกอบเป็นโครงสร้างอำนาจข้ามชาตินั้นต่างก็มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกัน หรืออาจจะกล่าวได้ว่า กลุ่มปัจจัยดังกล่าวมักจะดำเนินงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ ไม่ว่าจะเป็นสัมพันธระหว่างกลุ่มประเทศมหาอำนาจ กับการสร้างระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศหรือ ความสัมพันธ์ระหว่างบริษัทข้ามชาติกับองค์การระหว่างประเทศ เป็นต้น

ลักษณะแบบแผนในการแทรกแซงในกระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศไทยของบริษัทข้ามชาติมีทั้งที่ผ่านปัจจัยด้านอุปทาน(ผู้ผลิตนโยบาย) และปัจจัยด้านอุปสงค์(ผู้เรียกร้องนโยบาย) การแทรกแซงโดยผ่านช่องทางด้านอุปทาน มักจะดำเนินการโดยผ่านรัฐบาลประเทศเจ้าของทุน(ประเทศมหาอำนาจ)ของตน ในการบีบบังคับรัฐไทยให้ยอมรับตามข้อเรียกร้องของบริษัทข้ามชาติ โดยมีสถานทูตประเทศต่างๆประจำประเทศไทยจะคอยทำหน้าที่ให้การสนับสนุนทางการเมือง(ริงสตรัค, 2532 :47) เช่นกรณีการเรียกร้องของรัฐอเมริกาต้องการให้ประเทศไทยคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาให้แก่สหรัฐฯ ในช่วงปี 2528-2535 โดยการสนับสนุนจากเอกอัครราชทูตสหรัฐฯประจำประเทศไทย

ส่วนทางด้านช่องทางด้านอุปสงค์นั้น บริษัทข้ามชาติจะดำเนินการใน 2 กรณีแรกนั้น ได้แก่ การโฆษณาโดยอาศัยสื่อมวลชน เพื่อให้ประชาชนชาวไทยไม่มีความรู้สึก

ต่อกลุ่มทุนข้ามชาติ และในขณะเดียวกันบริษัทข้ามชาติก็จะแสดงบทบาทว่าได้ทำประโยชน์ให้แก่สังคมไทย เช่น การบริจาคเงินเพื่อการสาธารณกุศล การให้ทุนการศึกษา และฝึกอบรมทั้งภายในและภายนอกประเทศ เพื่อปรับปรุงภาพพจน์ของตนเอง ส่วนในกรณีที่สอง ได้แก่ การร่วมมือกับกลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจต่างๆ ดังเช่น หอการค้าต่างประเทศ หอการค้าไทย และสมาคมการค้าต่างๆ ในการผลักดันให้รัฐบาลปรับเปลี่ยนนโยบายเศรษฐกิจ(อ้างแล้ว)

2.4 กลไกครอบงำของบริษัทข้ามชาติ

ในขณะที่บริษัทข้ามชาติได้แสดงบทบาทและอิทธิพลทางการเมือง โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจโดยเฉพาะนโยบายเศรษฐกิจระหว่างประเทศของรัฐ ศูนย์กลางนั้นได้สร้างปัญหาทางเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศเสมอมา ปัญหาดังกล่าวนี้อาจได้เกิดจากบทบาทและอำนาจทางเศรษฐกิจของบริษัทข้ามชาติโดยตรงอีกด้วย โดยเฉพาะแนวโน้มในการผูกขาดในระบบเศรษฐกิจ(ดูรายละเอียด Magdoff 1969 อ้างใน สุธี ประศาสน์เศรษฐ 2522:10) เพราะแนวโน้มนี้นี้ทำให้บริษัทข้ามชาติได้ขยายตัวออกไปทำกิจกรรมต่างประเทศเสมอ ไม่ว่าจะเป็นเหตุผลในแง่ของความต้องการจะเข้าครอบครองตลาดสินค้า แหล่งวัตถุดิบหรือการแสวงหาช่องทางการลงทุนใหม่ ซึ่งให้ผลกำไรสูงกว่า เหล่านี้ล้วนแต่เป็นการแสวงหากำไรเป็นหลักซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวนี้ นำไปสู่ปัญหาดังกล่าวข้างต้นเช่นกัน

บริษัทข้ามชาติมีกลไกครอบงำสำคัญที่ทำให้สามารถแสวงหากำไรในลักษณะการผูกขาดในระบบเศรษฐกิจ ได้แก่ การควบคุมเทคโนโลยี การควบคุมทางการเงิน การใช้อำนาจในการตั้งราคาและการใช้อำนาจทางการเมือง กลไกทั้ง 4 ประเภtdังกล่าวได้ทำงานรวมกันอย่างเป็นระบบเพื่อช่วยให้บริษัทข้ามชาติสามารถมีอำนาจเหนือประเทศด้อยพัฒนาในการตัดสินใจใช้ทรัพยากรที่สำคัญ(สุธี ,2522:27) พฤติกรรมของบริษัทข้ามชาติสามารถแสดงบทบาทครอบงำทั่วโลก 3 กลไกแรกด้วยบทบาทของบริษัทข้ามชาติเอง ในขณะที่บทบาทเกี่ยวกับการใช้อำนาจทางการเมือง โดยเฉพาะบทบาทระหว่างประเทศนั้น ยังต้องแสดงโดยผ่านทางกลไกรัฐอยู่ โดยเฉพาะในลักษณะการเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของประเทศอื่น ๆซึ่งกล่าวไปแล้วข้างต้น

พฤติกรรมของบริษัทข้ามชาติในการควบคุมเทคโนโลยีนั้น ส่วนหนึ่งมาจากการที่บริษัทข้ามชาติได้ครอบครองเทคโนโลยีโดยการจดทะเบียนสิทธิบัตร(Patent) เพื่อผูกขาดการ

อนุญาตให้นำวิธีการผลิตนั้น ๆ มาใช้ในประเทศอื่น หรือการออกใบอนุญาตและคิดค่าธรรมเนียมในอัตราสูง ในขณะที่ประเทศด้อยพัฒนาตกอยู่ในฐานะเสียเปรียบในการซื้อเทคโนโลยีจากบริษัทข้ามชาติ(Vaitos,1974: 43-65 อ้างใน สุธี ,2522:28) และการเสียเปรียบนี้เกิดจากลักษณะของการพึ่งพาบริษัทข้ามชาตินั้นเอง นอกจากนั้นสัญญาผูกมัดที่บริษัทข้ามชาติเรียกร้องต่อบริษัทในประเทศด้อยพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นบริษัทท้องถิ่นหรือผู้ร่วมทุน มีลักษณะสำคัญ คือ 1.การจำกัดตลาดสินค้าที่ผลิตขึ้นโดยเทคโนโลยีนั้น(Export Restrictive Clause) 2.การบังคับให้บริษัทที่ซื้อเทคโนโลยีต้องซื้อสินค้าระหว่างผลิต และสินค้าทุนจากบริษัทข้ามชาติที่ขายเทคโนโลยีเพียงแห่งเดียว(Tie-in Clauses) ในการทำสัญญาต่าง ๆ บริษัทข้ามชาติ มักจะหลีกเลี่ยงกฎหมายที่ควบคุมการซื้อขายเทคโนโลยี โดยการระบุว่าเพื่อผลผลิตที่เกิดจากการใช้เทคโนโลยีจะต้องมีคุณสมบัติตามที่บริษัทข้ามชาติระบุไว้ บริษัทท้องถิ่นต้องซื้อทั้งเครื่องจักรวิธีการและบางครั้งก็ต้องซื้อวัตถุดิบเกือบทั้งหมดจากบริษัทข้ามชาติ นอกจากนี้แล้วในกรณีที่บริษัทท้องถิ่นได้รับอนุญาตให้ส่งสินค้าไปขายในประเทศอื่นได้ บริษัทท้องถิ่นนั้นจะต้องให้เอกสิทธิ์แก่บริษัทข้ามชาติในการขายนั้น ๆ ด้วย โดยบริษัทข้ามชาติมักอ้างว่าเป็นการจำเป็นเพื่อรักษาชื่อเสียงของตราสินค้าของบริษัทข้ามชาติ(ดู Radice 1975 :190-197 อ้างใน สุธี,2522:29และอ่านรายละเอียดเกี่ยวกับเงื่อนไขผูกมัดทางเทคโนโลยีใน สุธี, 2534:331-332 ; มิ่งสรรพ สันติกาญจน์ , 2527: 98-99)

การควบคุมเทคโนโลยีของบริษัทข้ามชาติเป็นการจำกัดการขยายการผลิตของประเทศด้อยพัฒนา เพราะเป็นการผูกขาดทั้งด้านการซื้อสินค้าทุนและวัตถุดิบ และยังเป็น การควบคุมการตลาดระหว่างประเทศอีกด้วย นอกเหนือจากการพึ่งพาทางเทคโนโลยีที่ประเทศด้อยพัฒนา ยังต้องพึ่งพาการตลาด(Market Dependency)อีกด้วย สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่จำกัดพัฒนาการของพลังการผลิตในประเทศด้อยพัฒนา

ส่วนพฤติกรรมของบริษัทข้ามชาติจากอำนาจในการตั้งราคานี้ เป็นผลสำคัญมาจากความสามารถในการผูกขาดเทคโนโลยี เพราะนำไปสู่ความสามารถในการผูกขาดการผลิตและการตั้งราคานี้เอง อำนาจในการตั้งราคาตั้งก่าส่วนนี้เป็นเครื่องมือในการเพิ่มทุนกำไรมหาศาลให้แก่สาขาของบริษัทข้ามชาติ และยังเป็นเครื่องมือในการย้ายถ่ายเทหรือดูดเอาผลกำไรนั้นจากประเทศด้อยพัฒนาไปสู่ศูนย์กลางหรือสำนักงานใหญ่ของบริษัทข้ามชาติ เนื่องจากการขยายตัวออกไปทั่วโลกของสาขาจากบริษัทข้ามชาติในเครือเดียวกัน ปริมาณซื้อขายสินค้าระหว่างผลิตซึ่งได้แก่วัตถุดิบชิ้นส่วนต่าง ๆ และสินค้าทุนระหว่างสาขาเหล่านี้ขยายตัวมากขึ้น ซึ่งการตั้งราคาสินค้าซึ่งมีการซื้อขายกันระหว่างบริษัทภายในเครือเดียวกันของบริษัทข้ามชาติ(Intra-Firm

Trade) เรียกว่า การตั้งราคาโอน(Transfer Pricing) (ดูรายละเอียดใน Lall,1974 :36-44, Vaitos,1974:บทที่ 4 อ้างใน สุทธิ, 2522 : 33-34 และอ่านรายละเอียดใน สุทธิ , 2532 : 75-110)

โดยทั่วไปสาขาต่างๆมักจะเลือกตั้งราคาโอนในลักษณะที่จะให้ประโยชน์แก่บริษัทข้ามชาติ โดยส่วนรวมให้มากที่สุด และการตั้งราคาโอนเป็นการตั้งราคาที่ไม่ผ่านสภาพของตลาดแข่งขัน บริษัทข้ามชาติได้ใช้การตั้งราคาโอนนี้เป็นเครื่องมือในการลักลอบส่งผลกำไรออกไปจากประเทศ ซึ่งการย้ายถ่ายผลกำไรของบริษัทข้ามชาติไปมาระหว่างสาขาต่าง ๆ นี้เป็นส่วนหนึ่งของปัญหาการขาดดุลการชำระเงินของประเทศด้อยพัฒนา

พฤติกรรมของบริษัทข้ามชาติเกี่ยวกับการควบคุมทางการเงินนั้น สะท้อนเด่นชัดในเชิงเปรียบเทียบว่า ในขณะที่ประเทศด้อยพัฒนาโดยทั่วไปมักจะขาดแคลนเงินทุน ที่จะใช้ในการพัฒนาอุตสาหกรรม ในขณะที่บริษัทข้ามชาติสามารถหาแหล่งเงินทุนจากตลาดภายในหรือภายนอกประเทศด้อยพัฒนาอย่างสะดวกและง่ายดาย เพราะมีฐานะได้เปรียบเพราะเครดิตดีกว่าบริษัทท้องถิ่น แม้แต่สถาบันการเงินภายในประเทศด้อยพัฒนาเองก็มักจะให้กู้แก่สาขาของบริษัทข้ามชาติเป็นอันดับแรก นอกจากนั้นแล้วกลุ่มบุคคลที่เป็นเจ้าของบริษัทข้ามชาติ ยังมีความใกล้ชิดกับกลุ่มบุคคลในคณะกรรมการบริหารธนาคาร(Blair ,1972:77 อ้างใน สุทธิ,2522 : 32)

แม้ว่าพฤติกรรมของบริษัทข้ามชาติจะสร้างความเสียหายให้แก่ประเทศด้อยพัฒนาแต่รัฐในโลกที่สามต่างก็มักจะสนับสนุนการลงทุนจากต่างประเทศ เพราะประเทศด้อยพัฒนามักขาดแคลนเงินทุนเทคโนโลยี และความสามารถในการประกอบการ จึงส่งเสริมให้บริษัทข้ามชาติเข้ามาลงทุนโดยให้สิทธิพิเศษต่าง ๆ โดยหวังว่า บริษัทข้ามชาติเหล่านี้จะนำเงินทุนเข้ามาในประเทศ นำเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามาเผยแพร่ และเข้ามาฝึกฝนให้เกิดผู้ประกอบการเพิ่มขึ้นในประเทศเข้ามาขยายกิจการจ้างงานและนำเอาวัตถุดิบภายในประเทศมาใช้ในกระบวนการผลิต แต่ผลการศึกษาในกลุ่มประเทศลาตินอเมริกา ซึ่งมีบริษัทข้ามชาติเกี่ยวข้องอยู่มาก กลับพบว่าการดำเนินงานของบริษัทข้ามชาติต่าง ๆ ในประเทศเหล่านี้ มีผลในทางลบมากกว่าทางบวก และการขยายตัวของบริษัทข้ามชาติมีส่วนทำให้เกิดความด้อยพัฒนา(Underdevelopment)เพิ่มขึ้น (ดู Muller, 1973 ,Griffin ,1977 และ Samkel, 1973 อ้างใน สุทธิ ,2522:21)

กล่าวคือการลงทุนของบริษัทข้ามชาติก่อให้เกิดความยากจนเพิ่มขึ้นแก่คนในประเทศ เพราะการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยมากกลับทำให้เกิดการว่างงานมากขึ้น การว่างงานในประเทศ

ค้อยพัฒนาซึ่งปราศจากการชดเชยโดยรัฐบาลหมายถึง การกระจายรายได้เลวลงทุกที ผลประโยชน์จากบริษัทข้ามชาติที่มีให้ประเทศค้อยพัฒนามักจะตกอยู่กับคนกลุ่มน้อย ซึ่งมีรายได้สูงกว่ากลุ่มอื่นอยู่แล้ว นอกจากนั้นแล้ว การขยายเงินออม การฝึกทักษะและการประหยัดเงินตราต่างประเทศก็เป็นไปได้ยาก การส่งเสริมความสามารถในการประกอบการของกลุ่มทุนท้องถิ่นนั้น บริษัทข้ามชาติก็มิได้มีส่วนเท่าที่ควร เพราะการขยายกิจการของบริษัทข้ามชาติ มักจะเป็นการแข่งขันกับกิจการของกลุ่มทุนท้องถิ่น และการได้เปรียบทางด้านการตลาดและแหล่งเงินทุน โดยสาขาของบริษัทข้ามชาติยิ่งทำให้กิจการของกลุ่มทุนท้องถิ่นหดตัวลง หรือในกรณีที่มีการร่วมทุนระหว่างกลุ่มทุนท้องถิ่นกับสาขาของบริษัทข้ามชาติไม่ว่าการเป็นเจ้าของจะมีสัดส่วนอย่างไร โดยมากแล้ว การควบคุมและบริหารงานมักจะตกอยู่ในมือของบริษัทข้ามชาติ เพราะการผูกขาดเทคโนโลยีและการตลาดของบริษัทข้ามชาติ ส่วนทางด้านเงินทุน บริษัทข้ามชาติจะนำเงินเข้ามาลงทุนอยู่ในระดับต่ำ หากแต่ทำการรวบรวมเงินลงทุนจากภายในประเทศที่เข้าไปลงทุนนั่นเอง โดยอาศัยตลาดสินค้าของประเทศนั้น ๆ ส่วนในแง่ส่วนแบ่งผลประโยชน์ที่เกิดจากสาขาของบริษัทข้ามชาติกับประเทศเจ้าบ้าน โดยเฉพาะในด้านการเสียภาษีอากร การตั้งราคาสินค้า และค่าแรงที่เหมาะสมนั้นบริษัทข้ามชาติมักจะหลีกเลี่ยงการเสียภาษีได้โดยอาศัยกลวิธีต่าง ๆ เพื่อรักษาผลกำไรไว้แก่สำนักงานใหญ่ของบริษัทข้ามชาติให้มากที่สุด และนอกจากนั้นบริษัทข้ามชาติมักจะแสดงผลกำไรต่ำโดยการซื้อสินค้าจากสาขาอื่นของบริษัทข้ามชาติในราคาสูงเกิน(Overpricing) (Vaitos ,1974 : บทที่ 4 และภาคผนวกที่ 5 อ้างใน สุธี ,2522 :25)

ด้วยเหตุนี้ผลประโยชน์ที่ประเทศเจ้าบ้านจะได้รับจากบริษัทข้ามชาติจึงมีไม่มากนักทั้งในรูปภาษีอากรหรือราคาที่ผู้บริโภคในประเทศต้องจ่าย ส่วนทางด้านการศึกษาเทคโนโลยีของบริษัทข้ามชาติ ในประเทศค้อยพัฒนาย่อมหมายถึงการผูกขาดในการผลิตและการตั้งราคาสินค้าด้วย ทั้งนี้เพราะประเทศค้อยพัฒนามีตลาดคับแคบเกินไปที่จะเปิดโอกาสให้ผู้ผลิตหลายราย การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยและใช้เครื่องจักรมากในการผลิตของบริษัทข้ามชาติแสดงว่าจะมีผู้ผลิตเพียงไม่กี่รายในอุตสาหกรรมหนึ่ง ในสถานะเช่นนี้บริษัทข้ามชาติ ไม่เพียงแต่ผูกขาดการขายและตั้งราคาสินค้าแต่ยังผูกขาดการจ้างงานด้วย(อ้างแล้ว)

2.5 บรรษัทข้ามชาติในโลกทุนนิยม

ภายหลังช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา นอกจากบรรษัทข้ามชาติจะมีการขยายตัวอย่างรวดเร็วแล้ว ธุรกิจการค้าขายของโลกก็ได้เติบโตเช่นกัน ทำให้อุตสาหกรรมยาของประเทศพัฒนาแล้ว อาทิเช่น เยอรมันนี สวิตเซอร์แลนด์ ฝรั่งเศส อังกฤษ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น ฯลฯ ได้กลายเป็นอุตสาหกรรมยาข้ามชาติในรูปของบรรษัทข้ามชาติโดยมีกลุ่มบรรษัทข้ามชาติของสหรัฐอเมริกาครองส่วนแบ่งตลาดโลกมากเป็นอันดับหนึ่ง โดยมีญี่ปุ่นและเยอรมันนี เป็นอันดับรองลงมา(สุนทรี วิทยานารถไพศาล , 2530-a : 37)

บรรษัทข้ามชาติ มีลักษณะการทำงานที่มีการโยกย้ายไปทั่วโลก โดยผ่านบริษัทลูกหรือบริษัทสาขา พบว่าในสหรัฐฯ บรรษัทข้ามชาติเป็นบรรษัทข้ามชาติที่มีบริษัทลูกอยู่ในต่างประเทศมากที่สุด(Mcgraine and Murray 1978:580 อ้างในทวีทอง ,2524:44;)และที่สำคัญก็คือการลงทุนตั้งบริษัทลูกทำการจำหน่ายหรือผลิตโดยตรงในต่างประเทศได้นำผลกำไรสู่บรรษัทแม่เป็นมูลค่ามหาศาล

บรรษัทข้ามชาติในโลกทุนนิยม มีลักษณะการกระจุกตัวหรือลักษณะโครงสร้างของอุตสาหกรรมที่มีผู้ผลิตรายใหญ่ไม่กี่ราย ครองยอดขายในสัดส่วนที่สูง หรือมีลักษณะตลาดที่เรียกว่า ผู้ขายน้อยราย(Oligopolistic Market) ซึ่งลักษณะเช่นนี้ทำให้บรรษัทข้ามชาติยังมีอำนาจผูกขาดระดับหนึ่ง ที่มีความสามารถจะทำกำไรในอัตราที่สูง และเมื่อพิจารณาโครงสร้างกระจุกตัวของอุตสาหกรรมยาในประเทศต่างๆทั้งที่ในประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา ล้วนแต่มีลักษณะผู้ขายน้อยราย และผู้ขายน้อยรายนี้ที่ครองส่วนแบ่งตลาดส่วนใหญ่ไว้มักจะมีลักษณะเป็นบรรษัทข้ามชาติ(เพ็ชรศรี บำรุงชีพ,2530:62)นอกจากนั้นแล้วในแต่ละบรรษัทข้ามชาติยังมีความโน้มเอียงที่จะเน้นการผลิตยาบางชนิดเป็นพิเศษ ดังนั้น หากพิจารณาเป็นรายผลิตภัณฑ์แล้วจะสะท้อนภาพการผูกขาดได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น ในสหรัฐอเมริกา บรรษัท Sylex และ G.D.Searle ทั้งสองแห่งนี้สามารถครองตลาดยาเม็ดคุมกำเนิดได้เกือบทั้งหมดในช่วงต้นทศวรรษ 1960 หรือ Abbot Laboratories เพียงแก่งเดียวครองตลาดฉีดเข้าเส้นเลือด(Intravenous Solution) ถึงร้อยละ 45 (Murry ,M.J.1974 อ้างใน ทวีทอง , 2524 :39)

นอกจากนั้นแล้ว การกระจุกตัวของตลาดยาในประเทศผู้นำทางอุตสาหกรรม ยังสะท้อนให้เห็นถึงผลของการรวมศูนย์ทุน(Centralization of Capital) ในรูปของการรวมหรือ

เขมือบบรรษัทด้วยกันเข้าเป็นบรรษัทเดียวกันที่เรียกว่า Merging อันเป็นการเสริมการผูกขาดเพื่อลดการแข่งขัน(Murray, 1974 : 654-655 อ้างในทวิทอง , 2524 : 39) และการรวมและเขมือบผู้ผลิตอื่น ๆ ในอุตสาหกรรมยาด้วยกันนี้ มิได้จำกัดเฉพาะขอบเขตภายในประเทศเท่านั้น ยังมีการเขมือบข้ามประเทศอีกด้วยตามลักษณะของบรรษัทข้ามชาติ และยังมีได้จำกัดในขอบเขตประเภทอุตสาหกรรมอีกด้วย หมายความว่า บรรษัทยักษ์ใหญ่ยังได้เขมือบข้ามประเภทอุตสาหกรรมด้วย เช่น บรรษัทยา Bristol-Myers ได้ขยายไปทำธุรกิจการทำภาพยนตร์ และรายการโทรทัศน์ บรรษัทยา Eli Lilly ขยายไปทำธุรกิจการตลาดเกี่ยวกับเนื้อสัตว์ บรรษัท Merck ขยายไปทำการผลิตเครื่องกำจัดน้ำเสีย และในขณะเดียวกันบริษัท Coca Cola Pepsi-Cola United Fruit Company Colgate-Palmolive ฯลฯ ก็ได้ขยายเข้ามาในอุตสาหกรรมเช่นกัน (อ้างใน ทวิทอง , 2524 : 40)

ในอีกด้านหนึ่ง ความสัมพันธ์ระหว่างบรรษัทข้ามชาติกับธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินมีส่วนนำไปสู่การรวมศูนย์ของทุนที่สำคัญของบรรษัทข้ามชาติ อาทิเช่น การให้เงินกู้เพื่อใช้ในการเขมือบซื้อบริษัทอื่น ๆ Mcgrain and Murray(1978:583-586) พบว่าในปี 1976 บรรษัทข้ามชาติ 20 บรรษัทแรกของสหรัฐอเมริกานั้นล้วนแต่มีกรรมการของธนาคารหรือสถาบันการเงินร่วมอยู่ในกรรมการบรรษัทข้ามชาติแทบทั้งสิ้น (อ้างในทวิทอง,2524:40)

ส่วนรูปแบบของการดำเนินกิจกรรมระหว่างประเทศในลักษณะการลงทุนข้ามชาติของบรรษัทข้ามชาตินั้น ในระยะแรกการลงทุนข้ามชาติ มักจะมุ่งไปยังประเทศพัฒนาด้วยกันเองเช่น บรรษัทยาสหรัฐฯได้เข้าไปลงทุนตั้งบริษัทลูกผลิตยาในอังกฤษ ฝรั่งเศสและประเทศอื่น ๆ ในยุโรปอย่างมาก แต่อย่างไรก็ตาม ในระยะเวลาต่อมาได้มีการขยายการลงทุนเข้าไปในประเทศด้อยพัฒนามากขึ้น โดยเฉพาะในลาตินอเมริกา ซึ่งส่วนใหญ่จะมีลักษณะเริ่มจากการลงทุนตั้งบริษัทลูกเป็นตัวแทนจำหน่าย(Sales Office) แล้วจึงติดตามมาด้วยการจัดตั้งโรงงานประกอบหรือผลิตยาเมื่อเงื่อนไขอำนวย(Murray , 1974) เช่น บรรษัทยา Upjohn เริ่มลงทุนตั้งสำนักผู้แทนจำหน่ายของตนในอาเจนตินาในปี 1947 พอถึงปี 1962 ก็ทำการเขมือบซื้อโรงงานผลิตยาของท้องถิ่นจนจบจนถึงปี 1968 จึงตั้งโรงงานผลิตของตนเองขึ้น บรรษัทยา Pfizer จัดตั้งบริษัทลูกเพื่อจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของตนในบราซิลในปี 1950 และลงทุนตั้งโรงงานปี 1952 แล้วจึงขยายกำลังผลิตอย่างเต็มที่ในปี 1962 ทั้ง Mcgraine และ Murray,1978:580) กล่าวว่าโดยทั่วไปขั้นตอนการลงทุนทางด้านจัดจำหน่ายดำเนินไปก่อนเป็นระยะเวลา 20-30 ปี บรรษัทยาจึงเริ่มลงทุนทำการผลิตอย่างจริงจัง โดยพบว่าการลงทุนข้ามชาติของบรรษัทยาสหรัฐอเมริกา ในรูปจัดตั้งโรงงาน

ผลิตภัณฑ์จะเจาะไปที่ลาติอเมริกา และยุโรปเป็นส่วนมาก ในขณะที่การลงทุนในแถบเอเชีย จะออกมาในรูปแบบสำนักงานจำหน่ายมากกว่าโรงงานผลิต (อ้างแล้ว : 44)

อย่างไรก็ตาม จากลักษณะการทำงานที่โยงใยกันระหว่างบริษัทแม่และบริษัทสาขาก็สามารถสร้างผลกำไรรวมให้แก่บรรษัทข้ามชาติอย่างมหาศาล ทั้งนี้ก็เพราะกลไกการครอบงำที่สำคัญของบรรษัทข้ามชาตินั้นเอง ซึ่งได้แก่ การควบคุมเทคโนโลยีในลักษณะผูกขาดในรูปแบบของสิทธิบัตรด้านยา พดติกรรมการค้าราคาโอน และกลไกขุครีตอื่น ๆ

การควบคุมเทคโนโลยีในลักษณะผูกขาดของบรรษัทข้ามชาติคือ การได้รับการคุ้มครองการประดิษฐ์คิดค้นโดยกฎหมายสิทธิบัตร(Patent Law) ด้านยานั้นเอง ซึ่งหมายความว่า ในช่วงที่ได้รับการคุ้มครองทางกฎหมาย ผู้ค้นพบจะมีสิทธิผลิตยานั้นขายแต่ผู้เดียว เว้นแต่จะทำสัญญาให้ผู้อื่นใช้สิทธิภายใต้เงื่อนไขที่ตกลงกัน ซึ่งเรียกว่า Licensing อย่างไรก็ตามลักษณะการได้มาซึ่งเทคโนโลยีด้านยานั้นจำเป็นต้องลงทุนสูง ฉะนั้นบรรษัทข้ามชาติไม่กี่แห่งในโลกนี้ที่มีความสามารถในการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีด้านนี้ แต่ในขณะเดียวกันการปรับปรุงเทคโนโลยีด้านนี้ก็นำไปสู่การผูกขาดที่รุนแรงในอุตสาหกรรมยาในระดับโลกด้วยเช่นกัน ซึ่งกลุ่มบรรษัทข้ามชาติที่เป็นแหล่งผลิตยารายใหญ่ของโลกอยู่ใน 7 ประเทศ ได้แก่สหรัฐอเมริกา สวิตเซอร์แลนด์ อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมันนี อิตาลี และญี่ปุ่น ซึ่งบรรษัทข้ามชาติในประเทศเหล่านี้มักจะเป็นผู้คิดค้นและผูกขาดเทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น ในช่วงปี 1950-1967 ใน 5 ประเทศดังกล่าวเป็นผู้ค้นพบตัวยานใหม่ ๆ 123 รายการจากทั้งหมด 138 รายการ ที่ค้นพบได้ในโลกในช่วงเวลาดังกล่าว(ทวิทอง, 2524 : 35) และผลสำรวจของนักวิทยาศาสตร์ชาวอังกฤษ คือนายเจฟฟ์ กริฟฟิน(JP. Griffin)และนาย จีอี ดิกเกิล(GB. Diggeld) ที่พบว่าการพัฒนายาใหม่ในวงการอุตสาหกรรมยาที่จดทะเบียนสิทธิบัตรในอังกฤษ จำนวน 130 ราย มีเพียง 4 ราย ที่ถือเป็นการประดิษฐ์คิดค้นใหม่จริง ขณะที่ 67 รายไม่มีขั้นตอนการประดิษฐ์ที่ใหม่เลยแต่เดิมปรับปรุงใหม่ เพื่อนำมาแข่งขันในเชิงพาณิชย์ แต่สิ่งเหล่านี้ก็ถูกนำมาอ้างด้วยงบประมาณรายจ่ายอันมหาศาลในการวิจัยและพัฒนา(Research and Development) ทำให้ภาพพจน์ของอุตสาหกรรมยาข้ามชาติถูกมองไปในทางสร้างสรรค์เพื่อสุขภาพของมนุษยชาติ(สุนทรี,2530-a:38)นอกจากนั้นแล้วยังมีประเด็นที่ถกเถียงกันเกี่ยวกับผลของการประดิษฐ์คิดค้นนั้นมีคุณค่าต่อสังคมแท้จริงหรือไม่ เพราะผลปรากฏว่า ยาใหม่บางตัวที่ผู้คิดค้นอ้างว่าเป็นการค้นพบใหม่นั้นเป็นเพียงการ Modify Moleculo ตัวเดิมเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ขณะที่ให้ผลทางการรักษา แต่เดิมซึ่งยาในลักษณะนี้มีมากมายในท้องตลาด(หรือเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้ผิดแผกไปจากเดิม หรือผิดแผกไปจากผลิตภัณฑ์ของบริษัทอื่น เพื่อนำมา

แข่งขันในเชิงพาณิชย์) สิ่งเหล่านี้มักถูกนำมาอ้างด้วยงบประมาณรายจ่ายอันมหาศาลในการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) และทำให้ภาพพจน์ของอุตสาหกรรมข้ามชาติถูกมองไปในทางสร้างสรรค์ เพื่อสุขภาพของมนุษยชาติ(ดูในพีเชอร์รี 2530:64 , สุนทรื , 2530-a:38)

พฤติกรรมการตั้งราคาโอนของบริษัทข้ามชาตินั้นเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญอันหนึ่งที่ต้องการจะทำกำไรรวมของกิจการทั้งหมดในเครือให้สูงสุดเท่าที่โอกาสอำนวย การที่บริษัทข้ามชาติเหล่านี้สามารถตั้งราคาโอนและราคาทั่วไปอย่างสูงก็เนื่องจากการผูกขาดสารเคมีและเทคโนโลยี ซึ่งในบางกรณีสารเคมีบางชนิดไม่สามารถซื้อได้ในตลาดทั่วไป(Lam,1977: 26 อ้างใน สุธี , 2532:85) หรือการซื้อขายเทคโนโลยี ซึ่งเป็นสินค้าที่มีลักษณะผูกขาดค่อนข้างสูงมากทำให้การซื้อขายเทคโนโลยีมีราคาสูงมาก และมีเงื่อนไขข้อผูกมัดอีกมากมายที่นำไปสู่ช่องทางการตั้งราคาโอน เช่นผู้ซื้อวิทยาการต้องซื้อเครื่องจักรจากผู้ขายวิทยาการ เป็นต้น อย่างไรก็ตามการตั้งราคาให้สูงเกินความจริงเหล่านี้ได้สร้างปัญหาให้แก่ผู้บริโภคเพราะต้องบริโภคยาในราคาแพง

ส่วนกลไกด้านกลยุทธ์ส่งเสริมการขายที่มีประสิทธิภาพของบริษัทข้ามชาติ เช่น สร้างภาพพจน์ให้เห็นว่าผลิตภัณฑ์ในชื่อการค้าของตนมีคุณภาพสูง เพราะให้ความสำคัญในการลงทุนด้านการวิจัย และการวิเคราะห์ตรวจสอบ หรือการโฆษณาผ่านเจ้าของร้านขายยา แพทย์ เกสซกรด้วยลักษณะการประชุมเชิงวิชาการ เพื่อแนะนำยาใหม่ จุดมุ่งหมายเพื่อให้บุคคลากรสาธารณสุข แพทย์ เกสซกร หรือเจ้าของร้านขายยาเข้าใจถึงข้อดีและสรรพคุณของยาใหม่ โน้มน้าวให้แพทย์ลองใช้ยาใหม่ รวมทั้งการสนับสนุนการประชุมวิชาการของคณะแพทยศาสตร์ และสมาคมแพทย์ต่าง ๆ โดยอุทิศทุนทั้งในแง่การพิมพ์เอกสาร การจัดการ ค่าอาหาร ตลอดจนการจัดร้านแสดงยาของบริษัท นอกจากนี้ยังมีกลยุทธ์ในลักษณะการให้ทุนวิจัยแก่คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลมหาวิทยาลัยและแพทย์รวมไปถึงการแจกตัวอย่างยา การให้ผลประโยชน์ในรูปแบบสินบนปันน้ำใจในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งแก่ส่วนตัวและส่วนรวมของโรงพยาบาล เป็นต้น (อ่านรายละเอียดใน สุนทรื , 2530-b:24-27)

แต่อย่างไรก็ตามค่าใช้จ่ายเพื่อส่งเสริมการขายนั้นเป็นเรื่องที่บริษัทข้ามชาติถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมาก จากการส่งเสริมการขายทั้งในทางตรงและอ้อมแก่ประชาชน และที่สำคัญยิ่งคือ การส่งเสริมการขายที่ไม่ตรงตามความเป็นจริง บิดเบือนความจริงหรือที่เกินความจริง ซึ่งนอกจากจะก่อให้เกิดผลเสียในด้านสุขภาพของประชาชนแล้ว ยังเกิดความสูญเปล่าทางเศรษฐกิจด้วยเช่นกัน เมื่อการให้ข้อมูลได้กลายเป็นการชักจูงและครอบงำ(พีเชอร์รี, 2530: 65)

กลไกต่าง ๆ ของบรรษัทข้ามชาติเหล่านี้ ล้วนแต่เป็นประโยชน์ในการแสวงหากำไรจากประเทศอื่น ๆ ได้อย่างเต็มที่ และยังเป็น การช่วยเสริมฐานะผูกขาดของบรรษัทข้ามชาติ เป็นการต่ออำนาจผูกขาดของบรรษัทข้ามชาติเข้าไปครอบงำตลาดภายในและเศรษฐกิจของประเทศที่เข้าไปลงทุน โดยเฉพาะประเทศโลกที่สามอีกด้วย

นอกจากพฤติกรรมของบรรษัทข้ามชาติจะสามารถสร้างกลไกเพื่อขยายกำไร และผลประโยชน์ได้อย่างมหาศาล ในอีกด้านหนึ่งพฤติกรรมบางอย่างของบรรษัทข้ามชาติยังเป็นการบ่อนทำลายสุขภาพ อนามัย การสาธารณสุขและเศรษฐกิจของประเทศโลกที่สามด้วยกัน จนถูกหยิบยกขึ้นมาวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง ในกลุ่มประเทศลาตินอเมริกา ศรีลังกา และอินเดียหรือแม้แต่ในประเทศของบรรษัทข้ามชาติเอง(ทวิตอง ,2524 :30)

การแสวงหากำไรที่เป็นการบ่อนทำลายสุขภาพอนามัยของประชาชนในนานาประเทศ เช่น ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2527 บริษัทยาต่าง ๆ ในสหรัฐฯ ได้เคลื่อนไหวให้รัฐสภาสหรัฐฯ แก้ไขปัญหา ยา ด้วยการอนุญาตให้บริษัทเหล่านั้นสามารถผลิตและส่งออกยา ซึ่งยังไม่ผ่านการรับรองให้ใช้ในสหรัฐฯ ไปขายยังต่างประเทศได้ แม้ปรากฏว่ามีการเคลื่อนไหวคัดค้านจากองค์กรคุ้มครองผู้บริโภคองค์กรด้านสิทธิมนุษยชน องค์กรด้านสาธารณสุขและองค์กรอื่น ๆ จากทั่วทุกมุมโลก โดยมีผลเพียงแต่ทำให้มีการเลื่อนการพิจารณาออกไปโดยกลุ่มบรรษัทข้ามชาติได้มีโอกาสกลับไปคบแต่งข้อเสนอให้ดูมีความซับซ้อนและมีความเป็นธรรมชาติ แต่อย่างไรก็ตาม ร่างกฎหมายดังกล่าว ถือว่าเป็นการส่งออกยาที่ยังอยู่ในระหว่างการรับรองผลจากคณะกรรมการอาหารและยาของสหรัฐฯ ซึ่งอาจจะผ่านหรือไม่ผ่านการรับรองก็ได้ และยาอีกกลุ่มหนึ่งคือ ยาที่ถูกประกาศแล้วว่าไม่ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการอาหารและยาของสหรัฐฯแม้ว่าร่างกฎหมายจะกำหนดว่าให้ส่งไปยังประเทศที่มีมาตรการตรวจสอบที่เข้มแข็งแล้วเท่านั้น อย่างไรก็ตาม มีความเป็นไปได้ที่จะถูกส่งต่อมายังประเทศโลกที่สามอีกทอดหนึ่ง นับได้ว่าเป็นอีกวิธีหนึ่งของการทุจริตในเชิงสุขภาพอนามัยของประชาชนในโลกที่สาม อย่างเห็นแก่ตัวของบรรษัทข้ามชาติ (กองบรรณาธิการหมอชาวบ้าน: 1988)

การทุจริตของบรรษัทข้ามชาติที่ส่งผลกระทบต่อปัญหาสังคมจะสามารถสังเกตเห็นได้ชัดเจนถ้าพิจารณาเป็นรายกรณี เช่น มีผู้เชี่ยวชาญด้านโรคจิต ชาวสกอตแลนด์รายหนึ่ง ยื่นฟ้องบริษัท Upjohn ซึ่งเป็นบริษัทยาของสหรัฐฯ ในข้อหาพยายามจะปกปิดหลักฐานบางประการที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยของยานอนหลับ ยี่ห้อ Halcion หรือในกรณีทางด้านบริษัท Dow Corning Wright ซึ่งตั้งอยู่ในรัฐเทนเนสซี ได้ถูกฟ้องร้องในข้อหาไม่ยอมรายงานว่าสารซิลิคอน(Silicone) ซึ่งใช้ในศัลยกรรมเสริมทรวงอกของบริษัทมีผลข้างเคียงที่รุนแรงโดยเฉพาะอาการ

ของโรคใจข้ออักเสบ และโรคผิวหนัง ส่วนทางด้านบริษัทยาที่ตกเป็นเป้าของการเรียกร้อง บริษัท Upjohn ได้พยายามยืนยันกับบรรดานายแพทย์ว่าปัญหาเกี่ยวกับการใช้ยานอนหลับ Halcion จะเกิดขึ้นก็เฉพาะในกรณีที่ได้รับประทานเกินขนาด หรือรับประทานต่อเนื่องกันเป็นเวลานาน ซึ่งหากมีการปฏิบัติตามคำแนะนำที่ปรากฏในฉลากยาแล้ว ปัญหาจะไม่เกิดขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม บริษัท Upjohn ได้ดำเนินการปรับปรุงข้อความบางอย่างบนฉลากยาโดยใส่คำเตือนชัดเจนเพิ่มขึ้นว่า "ไม่ให้รับประทานติดต่อกันถึง 10 วัน โดยไม่มีการปรึกษาแพทย์"(ไอสด สุจारी ,2535 :34-43)เป็นต้น

ในประเทศไทยเองนั้นก็ต้องเผชิญกับอันตรายจากการบริโภคยาเช่นกัน เมื่อบรรษัทยาข้ามชาติได้ใช้วิธีการผลิตยา"สองมาตรฐาน"เข้ามาจำหน่ายในประเทศไทย เช่น โซโทรเซปทาซิน (ชื่อการค้าว่า เพอริแอกติน) ขอบ่งใช้ในสหรัฐระบุว่าใช้เป็นยาแก้แพ้ แต่ในประเทศไทยระบุว่าป็นยากระตุ้นให้ออยากอาหาร

โคเฟนอกไซแลต ไฮโดรคลอไรด์(ชื่อการค้า โลโมทิล) ในสหรัฐระบุว่าใช้เป็นยาแก้ท้องเสียในเมืองไทยแม้จะระบุว่า ใช้แก้ท้องเสียเช่นกัน แต่ข้อมูลและขนาดวิธีใช้กลับแตกต่างกัน คือในสหรัฐระบุว่าสำหรับเด็กอายุ 2-12 ปี ให้ใช้ชนิดน้ำ ห้ามใช้ชนิดเม็ด หากในเมืองไทยกลับระบุว่าให้ใช้ชนิดเม็ดเพียงอย่างเดียว

โคโพริน(ชื่อการค้า คอนเมลบีเซอรอน) ในสหรัฐไม่มีใช้ โดยห้ามใช้ตั้งแต่ปี 2520 แต่ในประเทศไทยมีขายระบุเป็นยาแก้ไอ

สเตรปโตมัยซิน ผสมเมนิซิลลิน(ชื่อการค้า เพนสเตรป) ไม่มีใช้และไม่มีการขายในสหรัฐ ตั้งแต่ปี 2527 สำหรับในเมืองไทยใช้เป็นยาแก้อักเสบหรือติดเชื้อ เหล่านี้เป็นต้น(กองบรรณาธิการหมอชาวบ้าน, 1988)

นอกจากนั้นแล้วในอดีตที่ผ่านมา ในช่วงที่ประเทศไทยได้ดำเนินนโยบายควบคุมการเพิ่มประชากร ยาฉีดคุมกำเนิดโคโพรเวรา ได้ถูกนำมาใช้กับสตรีไทยตั้งแต่ปี 2508 เป็นเวลา 3 ปี ก่อนที่บริษัทยาอ็พจอห์น ผู้ผลิตในสหรัฐจะเริ่มทำการทดลองกับสัตว์ อีกทั้งยังเกิดอันตรายกับสัตว์ที่นำมาทดลองอีกด้วย(ปศุณี ,2525 :25-40) ยาคุมกำเนิดอีกชนิดหนึ่งซึ่งนำมาใช้ทดลองกับสตรีไทยคือ ยาฉีดคุมกำเนิด "โนริสทีแรท" โดยบริษัทเวอร์ริง เอจี แห่งสาธารณรัฐเยอรมันตะวันตกและถูกยกเลิกไปในปี 2522 เพราะไม่ทราบแน่ชัดถึงผลข้างเคียงที่จะเกิดขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม จุดมุ่งหมายของการทดลองยาฉีดคุมกำเนิดชนิดนี้คือ การทดลองยาโดยเลือกทดลองกับสตรีในประเทศคือพัฒนาเป็นสำคัญ อาจกล่าวได้ว่าเป็นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร

มนุษย์ชน ประเทศโลกที่ 3 เป็นเหยื่อทดลองยา โดยมีได้คำนึงถึงความปลอดภัยของสตรีที่ใช้ยาคุมกำเนิดชนิดดังกล่าว(ข้างแล้ว)

แต่อย่างไรก็ตามที่สำคัญคือ วิธีการของบรรษัทข้ามชาติที่พยายามกอบโกยและดูดซับทรัพยากรในลักษณะดังกล่าวนั้น ส่วนที่ร้ายแรงอีกอย่างหนึ่งก็คือในบางกรณีนั้นกลับได้การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องในประเทศนั้นๆ อีกด้วย เช่น หน่วยงานรัฐ สถานพยาบาลของรัฐ และแพทย์บางรายด้วย(ข้างแล้ว)

2.6 อุตสาหกรรมยาในประเทศไทย

โดยสภาพแล้วอุตสาหกรรมการผลิตยาแผนปัจจุบันนั้นมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดอย่างไม่อาจแยกออกจากกันได้กับการแพทย์แผนปัจจุบัน และการแพทย์แผนปัจจุบันเข้ามามีบทบาทอย่างชัดเจนภายในช่วงเวลาแห่งการแพร่ขยายของลัทธิล่าอาณานิคมจากประเทศโลกตะวันตก และกระแสความคิดตะวันตกก็เริ่มมีอิทธิพลในหมู่บุคคลชั้นนำของประเทศไทย เป็นอันดับแรก เป็นผลให้แนวความคิดการแพทย์แผนตะวันตกที่มีรากฐานทางวิทยาศาสตร์ ได้รับการยอมรับและส่งเสริมอย่างกว้างขวาง นำไปสู่ความจำเป็นที่ต้องสั่งยาแผนตะวันตกเข้ามาใช้ในประเทศไทยมากขึ้น เพราะการแพทย์แผนตะวันตกนั้นไม่สามารถทำการเยียวยารักษาได้ โดยไม่มียาแผนตะวันตก

นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาธุรกิจการสั่งยามาขยายตัวอย่างรวดเร็วพร้อมกับรัฐบาลในปี 2480 จึงได้ตราพระราชบัญญัติขึ้นมาเพื่อเป็นกฎหมายควบคุมการขยายยาแผนปัจจุบันที่สั่งเข้ามา (พรรณี นันตะพานา ,2525 :3) โดยลักษณะกฎหมายดังกล่าวเน้นด้านการขยายเฉพาะยาแผนปัจจุบันและมีได้กล่าวถึงด้านการผลิต

จวบจนรัฐได้ตระหนักถึงสภาพการพึ่งพาการนำเข้ายาแผนตะวันตก เพราะการเกิดสงครามในทวีปยุโรปใน พ. ศ. 2452 จึงได้จัดตั้งโรงงานเภสัชกรรมเพื่อผลิตยาแผนปัจจุบันในประเทศไทยโดยให้สังกัดกระทรวงมหาดไทย นับได้ว่าเป็นการเริ่มต้นของอุตสาหกรรมผลิตยาแผนปัจจุบันในประเทศไทย แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อประเทศไทยต้องเผชิญกับสงครามโลกครั้งที่สอง ก็ต้องประสบกับการขาดแคลนยาแผนปัจจุบันอย่างรุนแรง(ชเนญฐ ว.ชุมทอง 2525 : 29-30)

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง จากสภาพที่ประเทศต้องขาดแคลนยาแผนปัจจุบันอยู่ ร้านขายยาแผนปัจจุบันจึงได้พยายามตอบสนองความต้องการตลาดด้วยการสั่งตัวยาเข้าบรรจุและประกอบเอง เป็นผลให้เกิดร้านขายยาที่บรรจุยาและขายยาเองเป็นจำนวนในเวลาต่อมา ร้านเหล่านี้เป็นที่รู้จักกันในนาม"เล้าเต็งฟาร์มาซี" ซึ่งถือได้ว่าเป็นต้นกำเนิด ของอุตสาหกรรมผลิตยาแผนปัจจุบันภาคเอกชน หรือกลุ่มทุนยาท้องถิ่นที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

กลุ่มพ่อค้ายา พ่อค้านำเข้า และพ่อค้าผู้ผลิตยาซึ่งมีทั้งยาแผนปัจจุบัน และยาแผนโบราณได้รวมตัวกันตั้งเป็น"เกสัชพาณิชย์สมาคม" ในปี 2492 และในปีถัดมาเมื่อรัฐมองเห็นว่าการผลิตยาของฝ่ายเอกชนได้ดำเนินมากว้างขวางแล้ว จึงได้ออกพระราชบัญญัติการขายยา ซึ่งควบคุมและปรุงยาด้วย โดยกำหนดให้สารมีฤทธิ์ในการรักษาต้องขึ้นทะเบียนก่อนการจัดจำหน่าย แต่กฎหมายดังกล่าวก็ยังไม่มียกเว้นเกี่ยวกับการควบคุมโรงงานผลิตยาแต่อย่างใด(พรรณิ 2525 :3) ทั้งนี้เข้าใจว่าแหล่งผลิตยาแผนปัจจุบันของเอกชนที่มีลักษณะเป็น โรงงานอุตสาหกรรมยังไม่มี (ขเนณฐ ว.ชุมทอง,2525:27)

จวบจนในสมัยรัฐบาล จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งได้ดำเนินนโยบายส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ และผลจากการออกพระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุนในปี 2501 โดยมีเป้าหมายในการตั้งอุตสาหกรรมทดแทนสินค้านำเข้า และอุตสาหกรรมเกสัชกรรมเป็นอุตสาหกรรมประเภทแรกที่ได้เข้ามาโดยในขั้นแรก ได้มีบริษัทยาต่างชาติที่เคยสั่งยาเข้ามาขายในประเทศไทย ก่อนแล้วได้เข้ามาตั้งโรงงานผลิตยาในกรุงเทพฯ 2 รายแรกคือ บริษัทเมอร์คชาร์พแอนโดห์ม (ประเทศไทย) จำกัด(Mer Sharp & Dohme Thailand) ในปี 2502 และบริษัทดูเมกซ์ จำกัด (Dumex) ในปี 2503 (พรรณิ ,2525:4)

หลังจากนั้นเป็นต้นมา อุตสาหกรรมการผลิตยาแผนปัจจุบันในลักษณะอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ โดยภาคเอกชนทั้งจากกลุ่มทุนยาท้องถิ่น และกลุ่มทุนยาข้ามชาติก็ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วจาก 2 โรง ในปี พ.ศ.2503 เป็น 18 โรงในปลายปี พ.ศ.2504 และ 187 โรงงานปี พ.ศ.2524 ในปีพ.ศ.2530และ 2536 มีจำนวนโรงงาน 191 และ 181 ตามลำดับ (จำนวนโรงงานลดลง)(กองควบคุมยาสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข 2536) จากการขยายตัวอย่างรวดเร็วของอุตสาหกรรมการผลิตยาแผนปัจจุบันรัฐบาลจึงได้ออกพระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510 ซึ่งมีมาตรการควบคุมการผลิตยาภายในประเทศเข้มงวดยิ่งขึ้น เช่น การกำหนด รายละเอียดสถานที่ผลิต และคุณภาพของกรรมวิธีการผลิต

ในปลายปี 2524 จำนวนโรงงานผลิตยา 187 โรงนั้นมีโรงงานที่เป็นบริษัทในเครือของบรรษัทข้ามชาติ หรือ ร่วมทุนกับบรรษัทข้ามชาติทั้งหมด 21 บรรษัท ซึ่งส่วนใหญ่แล้วบรรษัทยาข้ามชาติเหล่านี้มักจัดให้ว่าเป็นโรงงานขนาดใหญ่ มีหลักเกณฑ์การผลิตอยู่ในขั้นดี (Good Manufacturing Practice-GMP) ที่เหลือจากโรงงานของบริษัทต่างชาตินี้ส่วนใหญ่ก็เป็นบริษัทยาของคนไทยที่ผลิตทั้งยาแผนโบราณและแผนปัจจุบัน รวมทั้งโรงงานอีก 2 โรงที่เป็นของรัฐ คือ องค์การเภสัชกรรม และโรงงานเภสัชกรรมทหาร

จากนโยบายส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ ยังก่อให้เกิดการขยายตัวของการค้ายาแผนปัจจุบันอย่างมากอีกด้วย ดังจะเห็นได้ว่า บริษัทคนไทยและต่างประเทศที่เปิดกิจการเพื่อเป็นนายหน้าตัวแทนนำเข้ายาขายในประเทศเพิ่มจำนวนมากขึ้นเช่นกัน ในปี พ.ศ.2523 สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข รายงานว่ามีบริษัทที่ประกอบกิจการในลักษณะดังกล่าว รวมทั้งสิ้น 383 แห่ง ในบรรดาบริษัทนำเข้าหรือตัวแทนนำเข้ายาต่างประเทศทั้งหมดนี้มีบริษัทที่เป็นบริษัทในเครือหรือสาขาของบริษัทต่างชาติ ขนาดใหญ่ที่ดำเนินการนำเข้ายาจากบริษัทแม่ของตนและจัดจำหน่ายในประเทศไทย 9 บริษัท ที่เหลือนอกนั้นก็บริษัทไทยและต่างชาติบ้างที่ดำเนินกิจการนายหน้าการค้าให้กับบริษัทต่างชาติที่ส่งยามาขายในจำนวนเล็กน้อย

จากการส่งเสริมการลงทุนอย่างขนาดใหญ่ และการขยายตัวของธุรกิจค้ายาแผนปัจจุบันเป็นผลให้วงการค้ายามีคึกคักยิ่งขึ้นผู้ประกอบการด้านอุตสาหกรรมผลิตยามีการรวมกลุ่มกันจัดตั้งเป็นสมาคม ชมรมต่างๆ เช่นสมาคมไทยอุตสาหกรรมผลิตยาแผนปัจจุบัน สมาคมผลิตภัณฑ์เภสัชกรรม สมาคมร้านค้าขายยา เป็นต้น โดยเฉพาะ 2 สมาคมสามารถมีความเกี่ยวพันกับการผลิตในอุตสาหกรรมยาโดยตรง คือสมาคมไทยอุตสาหกรรมผลิตยาแผนปัจจุบัน (Thai Pharmaceutical Manufacturers Association, TPMA) จัดตั้งในปี 2512 ซึ่งเป็นสมาคมที่ประกอบด้วย ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมผลิตยาทั้งที่เป็นอุตสาหกรรมยาท้องถิ่นและอุตสาหกรรมยาของบรรษัทยาข้ามชาติ มีสมาชิกก่อตั้ง 10 บริษัท เป็นอุตสาหกรรมยาท้องถิ่น 4 บริษัท บรรษัทยาข้ามชาติ 6 บริษัท ในปี 2530 สมาคมมีสมาชิกรวมทั้งสิ้น 52 บริษัท เป็นอุตสาหกรรมยาท้องถิ่น 42 บริษัทและบรรษัทยาข้ามชาติ 10 บริษัท ส่วนในปี 2536 มีสมาชิกรวม 79 ราย ดำเนินงานโดยคณะกรรมการบริหารที่เลือกจากสมาชิกจำนวน 11 คนอยู่ในตำแหน่งคราวละ 2 ปี

กิจกรรมที่สำคัญของสมาคมฯ นี้ก็คือ 1) ให้บริการข่าวสารในด้านต่างๆ แก่สมาชิก เช่น แจ้งประกาศของทางราชการ แจ้งข่าวการประชุมและสัมมนา ขององค์กรต่างๆ 2) ได้รับแต่งตั้งให้ร่วมในคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการต่างๆ ของทางราชการ จึงได้เป็นตัวแทนของอุตสาหกรรม

กรรมยาที่จะแสดงความคิดเห็น ซึ่งปัญหาและให้ข้อเสนอแนะต่างๆ แก่ทางราชการ ทั้งในเรื่องทั่วไป และในด้านวิชาการ 3)ร่วมกับผู้ผลิตยาในประเทศอาเซียนจัดตั้ง ASEAN Pharmaceutical Industry Club เมื่อปี 2524 และได้ร่วมกับสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย จัดตั้งกลุ่มอุตสาหกรรมยาขึ้น ทำหน้าที่เป็น Pharmaceutical Industry Club ของประเทศไทย บริหารงานโดยคณะกรรมการ บริหารชุดเดียวกันกับของสมาคม 4)ร่วมกับสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยและคณะเภสัช ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จัดตั้งศูนย์บริการเทคโนโลยี เภสัชอุตสาหกรรมขึ้นเพื่อให้บริการ ทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีเภสัชอุตสาหกรรม โดยได้รับความช่วยเหลือในเรื่อง เครื่องมือวิเคราะห์และผู้เชี่ยวชาญจาก United National Industrial Development Organization และ 5)ร่วมกับกระทรวงสาธารณสุขจัดการสัมมนา"การพัฒนามาตรฐานการผลิตยาภายในประเทศ" เป็น ประจำทุกปี ในการสัมมนาแต่ละครั้งมีผู้เข้าสัมมนามากกว่า 300 คน(ไทยอุตสาหกรรมผลิตยาแผน ปัจจุบัน,2536)

ส่วนอีกด้านหนึ่งกลุ่มผู้ผลิต ผู้นำเข้าและผู้แทนจำหน่ายยาแผนปัจจุบันที่นำเข้ามา จากต่างประเทศก็ได้รวมตัวกันเป็น "สมาคมผลิตภัณฑ์เภสัชกรรม"(Pharmaceutical Products Association ; PPA)จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2513 ส่วนใหญ่จะเป็นตัวแทนยาหรือบริษัทในเครือของ บรรษัทข้ามชาติทั้งสิ้น ในปี 2536 มีสมาชิกทั้งหมด 60 ราย สมาคมฯดำเนินงานโดยคณะกรรมการ ที่เลือกจากสมาชิกจำนวน 11 คน อยู่ในตำแหน่งคราวละ 3 ปี ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของ International Federation of Pharmaceutical Manufacturers Association ; TPMA) และปฏิบัติตาม IFPMA Code of Marketing Practices โดยมีกิจกรรมสำคัญที่ได้ดำเนินการมีดังนี้ 1)ให้บริการ ข่าวดสารในด้านต่างๆ แก่สมาชิก เช่นแจ้งประกาศ กฎระเบียบต่างๆของทางราชการ ข้อมูลสถิติ ต่างๆ เกี่ยวกับตลาดยา 2)เข้าร่วมเป็นสมาชิกของสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย เพื่อให้ความร่วมมือ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องต่างๆกับสมาคมการค้าอื่นๆ 3)ได้รับแต่งตั้งให้ร่วมในคณะกรรมการ ต่างๆของทางราชการเพื่อแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพ อนามัยของประชาชนและการพัฒนาประเทศทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม และ 4)จัดประชุม สัมมนาและจัดหลักสูตรอบรมแก่สมาชิกในด้านต่างๆ (ผลิตภัณฑ์เภสัชกรรม 2536)

ในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา อุตสาหกรรมยาในประเทศไทยได้รับการพัฒนามากขึ้นซึ่ง อาจจำแนกได้เป็น 3 ลักษณะคือ

1.ทำการผลิตวัตถุดิบตัวยาก็จำเป็นต้องใช้ในการผลิตยาสำเร็จรูป การผลิตประเภท นี้ต้องอาศัยทรัพยากร เทคโนโลยี และทุนดำเนินการในระดับสูง ส่วนใหญ่เป็นโรงงานในเครือ

ของบรรษัทข้ามชาติ ในปี 2525 และ 2536 มีโรงงานประเภทนี้เพียง 4 โรงงาน รวมองค์การเภสัชกรรมด้วย และ 6 โรงงานตามลำดับ

2. ดำเนินงานในลักษณะนำวัตถุดิบมาผลิตเป็นยาประเภทต่างๆ การผลิตจะเน้นหนักทางด้านเงินทุนและเทคโนโลยีการผลิตในระดับปานกลาง อุตสาหกรรมผลิตยาประเภทนี้จะเป็นบริษัทในเครือของบริษัทข้ามชาติขนาดใหญ่ นำเข้าวัตถุดิบยาจากบริษัทแม่ของตนหรือเป็นบริษัทภายในประเทศขนาดใหญ่ และ

3. เป็นการนำยาสำเร็จรูปมาบรรจุใหม่ ซึ่งการผลิตในประเภทนี้ไม่จำเป็นต้องใช้ทุนและเทคโนโลยีการผลิตที่สูงมากนัก

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าประเทศไทยจะมีจำนวนโรงงานผลิตในปี 2530 และ 2536 ถึง 191 และ 181 (จำนวนโรงงานลดลง) (กองควบคุมยา สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา 2536) แต่โรงงานส่วนใหญ่ก็เป็นเพียงโรงงานที่ทำการผลิตในลักษณะที่ 2 และ 3 เท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากการผลิตในประเภทแรกต้องอาศัยเทคโนโลยีและเงินลงทุนสูง ส่วนใหญ่จึงเป็นโรงงานในเครือของบริษัทข้ามชาติ ในปี 2525 มีโรงงานที่ผลิตวัตถุดิบที่เป็นตัวยาเพียง 5 โรงงาน รวมองค์การเภสัชกรรมด้วย แม้กระทั่งในปี 2536 ก็ยังมีเพียงแค่ 6 โรงงาน และมีผู้ผลิตยาสำเร็จรูปที่ผลิตวัตถุดิบยาไว้ใช้เองอีก 3 รายเท่านั้น (กองควบคุมยา สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา 2536) อย่างไรก็ตาม ความสามารถในการผลิตตัวยาเคมีที่เป็นวัตถุดิบเพื่อการผลิตยาของโรงงานยาในประเทศไทยนั้นเป็นเพียงความสามารถในการผลิตวัตถุดิบตัวยาที่มีผู้ค้นพบอยู่แล้ว โดยอาจผลิตสารขั้นต้นหรือสารขั้นกลาง หรือเป็นการคิดค้นพัฒนาเฉพาะเทคนิควิธีการผลิตเท่านั้น (ชนนภู ว. พุมทอง, 2525:44) นอกจากนั้นในการสำรวจพบว่าตั้งแต่ในปี 2520 มีโรงงานที่รับจ้างผลิตยาสำเร็จรูปให้กับบริษัทอื่นอีกด้วย (อ้างแล้ว)

ในปี 2536 บริษัทผลิตยาภาคเอกชนมีทั้งสิ้น 181 บริษัท เป็นผู้ผลิตยาสำเร็จรูปจำนวน 174 บริษัท เป็นผู้ผลิตวัตถุดิบยาจำนวน 6 บริษัท และเป็นผู้ผลิตยาลูกข่ายอนามัยที่มีตัว 1 บริษัท บริษัทยา 181 บริษัทนั้นเป็นของกลุ่มทุนท้องถิ่น จำนวน 155 บริษัท เป็นของบริษัทข้ามชาติหรือลักษณะที่รวมลงทุนกับกลุ่มทุนท้องถิ่น จำนวน 26 บริษัท ประเทศที่เข้าลงทุนหรือรวมลงทุนกับคนไทย ได้แก่ เยอรมัน อังกฤษ แคนาดา ฮองกง อเมริกา ญี่ปุ่น อินเดีย ฟิลิปปินส์ (ข้อมูลจากกองควบคุมยา สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา : 2536) อย่างไรก็ตาม จากสถิติจำนวนโรงงานผลิตยา ภาคเอกชนในช่วงรอบ 5 ปี (2520-2536) จำนวนโรงงานผลิตยาก็มีจำนวนลดลง ในขณะที่มูลค่าการเข้ายาสำเร็จรูปได้เพิ่มสูงขึ้น โดยส่วนใหญ่นำเข้าจาก เยอรมันนี สวิตเซอร์แลนด์ สหรัฐ

อเมริกา อังกฤษ และฝรั่งเศส ในขณะที่เดียวกัน มีการส่งยาสำเร็จรูปไปจำหน่ายต่างประเทศด้วย ตลาดส่งออกที่สำคัญ ได้แก่ มาเลเซีย สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ ญี่ปุ่น ฮองกง จีน ลาว ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นทุกปี (อ้างแล้ว)

แต่อย่างไรก็ตามสภาพการพึ่งพิงต่างประเทศของอุตสาหกรรมยาในประเทศไทยนั้นยังปรากฏในหลาย ๆ ด้าน ดังนี้ 1) การพึ่งพิงทางด้านเทคโนโลยีการผลิต กล่าวคือ บรรษัทข้ามชาติเป็นผู้ที่ครอบครองและผูกขาดเทคโนโลยี ดังจะเห็นได้ว่า ยาที่ต้องใช้เทคโนโลยีขั้นสูง เช่น ยาฉีด ซึ่งต้องควบคุมสภาพแวดล้อมในการผลิต และต้องมีเครื่องจักรที่สามารถตรวจปริมาณความไม่บริสุทธิ์ต่าง ๆ นั้น ส่วนใหญ่มักจะเป็นโรงงานขนาดใหญ่ ซึ่งมักจะเป็นโรงงานของบริษัทท้องถิ่นขนาดใหญ่ และบริษัทสาขาของบรรษัทข้ามชาติ และเทคโนโลยีการผลิตขั้นสูงยังคงจำกัดอยู่ในบริษัทที่มีความสัมพันธ์กับบรรษัทต่างชาติเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนั้นแล้ว ความสามารถทางการวิจัยค้นคว้าและพัฒนา (R&D) แล้ว หน่วยวิจัยค้นคว้าและพัฒนาของโรงงานในประเทศไทยทั้งหมดมีขีดความสามารถ แค่ตรวจสอบคุณภาพเท่านั้น การค้นคว้าและพัฒนายาใหม่บรรษัทในในประเทศไทย ต้องพึ่งบรรษัทข้ามชาติทั้งสิ้น หรือในเรื่องการถ่ายทอดเทคโนโลยีนั้น บรรษัทข้ามชาติได้ถ่ายทอดเฉพาะเทคโนโลยีระดับกลางและต่ำ แต่ผูกขาดระดับสูงไว้ 2) ปัญหาจากกระบวนการตั้งราคาโอน โดยมีความเชื่อกันว่าพฤติกรรมตั้งราคาโอนนั้นมีใช้กันอยู่ในบรรดาบรรษัทท้องถิ่นที่เป็นสาขาหรือร่วมทุนกับบรรษัทข้ามชาติทั้งหลาย จากการศึกษาของ สุทธิ ประศาสน์เศรษฐ โดยการสัมภาษณ์ผู้บริหารบรรษัทในในประเทศไทย ผู้บริหารส่วนมากยอมรับว่าปริมาณธุรกิจค้าขาย ระหว่างบริษัทลูกกับบริษัทแม่ของบรรดา บรรษัทข้ามชาตินั้นมีสูงมาก เมื่อเทียบกับปริมาณธุรกิจการค้าทั้งหมด ที่บริษัทสาขานั้นทำอยู่ อีกทั้งสินค้าวัตถุดิบที่บรรษัทข้ามชาติซื้อจากบริษัทแม่ก็มักจะมีราคาแพงมาก (อ้างแล้ว) 3) ปัญหาการพึ่งพาที่เด่นชัดในอุตสาหกรรมยาในประเทศไทย ก็คือการ พึ่งพาทางด้านวัตถุดิบยา เพราะประเทศไทยยังไม่มีเทคโนโลยีระดับสูงที่จะสามารถ ผลิตสารเคมีขั้นต้นได้ (ชเนษฐวัลลภ ขุมทอง , 2528 : 411-478)

อย่างไรก็ตามลักษณะทางธุรกิจของตลาดยาในประเทศไทยนั้น จากการศึกษาของกลุ่มศึกษาปัญหาเกี่ยวกับตลาดยาสำเร็จรูปในปี พ.ศ. 2525 พบว่า อุตสาหกรรมยาท้องถิ่นเป็นแหล่งป้อนยาให้กับตลาดยาสำเร็จรูปสูงสุด คือ รวร้อยละ 53 ส่วน บรรษัทข้ามชาติทั้งที่เป็นอุตสาหกรรมผลิตยาในประเทศและที่นำเข้ามาจากต่างประเทศรวมร้อยละ 43 ซึ่งในจำนวนนี้ร้อยละ 27 เป็นส่วนที่มาจาก การนำเข้า ส่วนอีกร้อยละ 16 ได้มาจากอุตสาหกรรมยาภายในที่เป็นสาขาของบรรษัทข้ามชาติ ที่เหลือร้อยละ 5 ของตลาดยาทั้งหมดได้จากโรงพยาบาลรัฐร้อยละ 2 และองค์กร

การเกษตรกรรมร้อยละ 3 แม้ว่าตามตัวเลขนี้จะไม่ได้แสดงว่าอุตสาหกรรมผลิตยาของประเทศไทยต้องพึ่งพาต่างประเทศอย่างมากดังที่มีการกล่าวอ้างกัน แต่ถ้าได้คำนึงว่า ส่วนแบ่งตลาดของอุตสาหกรรมยาท้องถิ่นร้อยละ 53 นั้นต้องใช้วัตถุดิบตัวยามาจากต่างประเทศกว่าร้อยละ 90 ของความต้องการทั้งหมด ฉะนั้นสภาพการพึ่งพาจึงมีความรุนแรงมาก(กลุ่มศึกษาปัญหา ,2525 อ้างใน ชนัญ วัลลภ ว. ชุมทอง,2528)

ส่วนทางด้านคุณภาพของผลิตภัณฑ์ยายังมีปัญหาอีกหลายประการที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข โดยเฉพาะการผลิตตามหลักเกณฑ์การผลิตที่ดี (GMP) การนำเข้าวัตถุดิบที่มีคุณภาพต่ำกว่ามาตรฐาน สำหรับผลิตภัณฑ์ยายังคงปฏิบัติกันอยู่และทำกันอย่างกว้างขวาง ในขณะเดียวกันทางด้านรัฐเองก็ขาดแคลน บุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถมาทำการวิจัยและตรวจสอบคุณภาพของยาอย่างทั่วถึง

2.7 ปัญหาที่เกิดขึ้นในระบบยาในประเทศไทย

องค์ประกอบหลักของระบบยา เริ่มตั้งแต่การคัดเลือกยา การจัดหา ซึ่งก็คือการผลิตและนำเข้า การกระจายยา การสั่งใช้ยา ทั้งจาก แพทย์ บุคลากรสาธารณสุข หรือผู้ให้บริการในสถานพยาบาลหรือร้านขายยา จนกระทั่งถึงการสั่งใช้ยาด้วยตนเอง และองค์ประกอบสุดท้ายคือ การบริโภคนยา ซึ่งเป็นการบริโภคนยาทั้งของผู้ป่วยและผู้มีสุขภาพแข็งแรง (อ่านรายละเอียดในสำลี ใจดี จันทรเพ็ญ วิวัฒน์ จิราพร ลิ้มปานานนท์ , 2529) ในแต่ละขั้นตอนดังกล่าวส่วนแต่มีช่องทางที่ทำให้เกิดความสูญเปล่าขึ้นในระบบยาได้แก่ 1) การมีตำรับยามากเกินจำเป็น การที่ประเทศไทยมีตำรับยามากมายเช่นนี้ ย่อมก่อให้เกิดภาวะในระบบการควบคุมการบริหารจัดการเกี่ยวกับ การจัดหา (การผลิตและการนำเข้า) ยาที่มีคุณภาพและราคาเหมาะสม การกระจายและการสั่งใช้ยาที่ดี นอกจากนั้นยังทำให้เกิดการแข่งขันทางการค้า ด้านยี่ห้อยาสูง

ปัญหาประการที่ 2 คือ การใช้ชื่อการค้า เนื่องจากผู้ประกอบการธุรกิจยา นิยมที่จะใช้ "ชื่อการค้า" ในผลิตภัณฑ์ของตนมากกว่าการใช้ชื่อสามัญทางยา และพบว่ายาชนิดเดียวกัน รูปแบบ และขนาดใช้เหมือนกัน สรรพคุณทัดเทียมกัน แต่ราคาที่ใช้ชื่อสามัญทางยา และพบว่ายาชนิดเดียวกัน รูปแบบ และขนาดใช้เหมือนกัน สรรพคุณทัดเทียมกัน แต่ราคาที่ใช้ชื่อการค้าจะมีราคาแพงกว่ายาที่เป็นชื่อสามัญทางยา ตั้งแต่ 1-20 เท่าตัว และจากการใช้ชื่อการค้า เป็นเหตุให้บริษัทยาใช้วิธีการต่าง ๆ ในการส่งเสริมการขายเพื่อให้ยาของตนติดตลาด ทำให้เกิดการบริโภคนยา

เพิ่มขึ้น และทำให้ประชาชนต้องบริโภคยาราคาแพงขึ้นอย่างเกินความจำเป็น รวมถึงความนิยมการสั่งยาตามชื่อการค้าของแพทย์ด้วย

ปัญหาประการที่ 3 คือ พฤติกรรมการตั้งราคาโอนของบรรษัทข้ามชาติ คือ การบิดเบือนราคาโอนที่ใช้ค้าขายระหว่างบริษัทในเครือเดียวกัน โดยการตั้งราคาขายวัตถุดิบ เครื่องจักร หรือสำเร็จรูปให้แก่บริษัทในเครือสูงหรือต่ำเป็นพิเศษ เพื่อวัตถุประสงค์ทางการค้า เลี่ยงภาษี และโยกย้ายกำไรนำไปเก็บไว้ยังที่ที่ต้องการ เพื่อผลกำไรสูงสุดของบรรษัทข้ามชาติ พฤติกรรมดังกล่าวก่อให้เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจของประเทศไทย และส่งผลกระทบต่อราคาขายด้วย จะเห็นได้จากกรณีการศึกษาเกี่ยวกับการตั้งราคาโอนในอุตสาหกรรมยาของไทย เมื่อปี 2524 พบว่า มีการบิดเบือนราคาโอนจากการซื้อขายวัตถุดิบทางยาบางชนิด คือ แอสไพริน เด็กซาเมราโซน และแคมพลีซิลิน ของบริษัทในเครือเดียวกัน มีราคาสูงกว่าราคาเฉลี่ย และราคาที่ซื้อขายระหว่างบริษัทที่ไม่มีความสัมพันธ์ด้านการลงทุน และทำให้ประเทศไทยสูญเสียเงินตราต่างประเทศระหว่าง 5-20 ล้านดอลลาร์ ซึ่งมูลค่าการนำเข้ามา 3 ตัวนี้ เป็นร้อยละ 2 ของมูลค่านำเข้ายาทั้งสิ้น (ดูรายละเอียดในมิ่งสรรพ , 2528)

นอกจากนั้น จากรายงานของการดำเนินงานโครงการ "นโยบายกลยุทธ์ในการควบคุมราคาขาย" ของกลุ่มศึกษาปัญหาและคณะฯ ที่ได้ศึกษาการนำเข้าวัตถุดิบทางยา 13 ชนิด ในช่วงปี 2525-2527 พบว่า ราคานำเข้าวัตถุดิบทางยาของบริษัทข้ามชาติสูงกว่าราคานำเข้าของบริษัทนำเข้าที่เจ้าของกิจการเป็นทุนต่างชาติ และอุตสาหกรรมยาท้องถิ่น ตัวอย่างที่ชัดเจน ได้แก่ การนำเข้าวัตถุดิบ "โคพิยโรน" ของบรรษัทข้ามชาติแห่งหนึ่งในปี 2525 พบว่าเมื่อเปรียบเทียบราคานำเข้าของบริษัทอื่นที่นำยาดังนี้มาจากบริษัทและแหล่งผลิตเดียวกันแล้ว บรรษัทข้ามชาติสาขา ตั้งราคาวัตถุดิบตัวนี้ สูงกว่าอย่างชัดเจน สามารถนำเงินกลับประเทศแม่ในรูปของต้นทุนวัตถุดิบในปีเดียวกันถึง 7,779,375 บาท และเมื่อเปรียบเทียบราคานำเข้าโคพิยโรน ของบรรษัทข้ามชาติกับบริษัทนำเข้าในระหว่างปี 2525-2527 ยังพบว่า ราคานำเข้าของบรรษัทข้ามชาติ สูงกว่า 1.9 เท่า เป็นต้น (ฮ้างโน สำลี , จันทรเพ็ญ , จิราพร , 2529) นอกจากนั้นแล้วราคาโอนที่แฝงอยู่ในรูปของต้นทุนราคาขาย ได้แก่ ค่าวิทยากร หรือ รอยัลตี้ ซึ่งบรรษัทข้ามชาติที่มีสาขาในประเทศไทย ดำเนินการผลิตยาเองด้วย จะคิดค่ารอยัลตี้ในต้นทุนการผลิตในสัดส่วนประมาณ ร้อยละ 3.51 ของราคาปลีก หรือประมาณร้อยละ 6.5 ของราคาขายจากโรงงาน ที่จัดว่าเป็นความสูญเสียเปล่าอย่างยิ่ง เพราะการไม่กำหนดระยะเวลาสิ้นสุด จากการศึกษาโครงสร้างราคาพบว่าด้วยบางชนิด ซึ่งผลิตและขายมานานกว่า 50 ปีแล้ว บรรษัทยังคงคิดค่ารอยัลตี้ในอัตราเดิมมิได้น้อยลงหรือยกเลิกไปในระยะเวลาอันสมควร ซึ่งค่ารอยัลตี้เป็นการโอนผลกำไรกลับไปสู่ประเทศแม่อีกทางหนึ่ง นอกจากนั้นแล้วน่าจะมีการตั้งราคาโอนที่แฝงเข้ามากับการนำเข้ายา

สำเร็จรูปบางชนิด เครื่องจักรกล เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ที่อาจมีการตั้งราคาสูงกว่าปกติ หรือในกรณีที่น่าเข้าเครื่องจักรกลที่ใช้แล้ว แต่คิดราคาเท่ากับเครื่องจักรใหม่ เป็นต้น (อ้างแล้ว)

ประการที่ 4 ปัญหาการพึ่งพาต่างประเทศ ซึ่งสภาพของอุตสาหกรรมในประเทศส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมขั้นปลาย และทำการผลิตโดยนำเข้าวัตถุดิบทางยามาประกอบเป็นยาสำเร็จรูป ซึ่งต้องนำเข้าวัตถุดิบมากกว่าร้อยละ 90 (กลุ่มศึกษาปัญหาฯ : สภาพอุตสาหกรรมยาท้องถิ่นและปัจจัยที่มีผลกระทบ กรกฎาคม 2524 อ้างแล้ว) ซึ่งจากลักษณะการพึ่งพาต่างประเทศอย่างเต็มที่เช่นนี้ ได้นำไปสู่ปัญหาในหลาย ๆ ด้านดังที่กล่าวมาแล้ว โดยเฉพาะปัญหาการตั้งราคาโอนค่านายาที่สูงเกินปกติ

ส่วนปัญหาที่ 5 คือปัญหาที่เกิดผลเสียด้านสุขภาพจากการบริโภคยาอย่างไม่ถูกต้อง เช่น ผลข้างเคียงจากการใช้ยาและการใช้ยาอย่างไม่ถูกต้อง เช่น การใช้ยาปฏิชีวนะ ไม่ครบระยะเวลารวมถึงพฤติกรรมการใช้ยาฟุ่มเฟือยอีกด้วย (อ้างแล้ว)

2.8 นโยบายของรัฐไทยที่ใช้ในการแก้ปัญหาระบบยา และ บทบาทและการเคลื่อนไหวของสมาคมธุรกิจยา

จากสภาพการณ์โดยทั่วไป "ระบบยา" ของประเทศไทยอยู่ในลักษณะของการค้าเสรีจึงมียามากชนิด มากด้ารับเกินจำเป็น ทั้งยาสูตรเดี่ยว และยาสูตรผสมแปลก ๆ ที่มีการส่งเสริมการขายอย่างเข้มข้น ทั้งกระทำโดยตรงต่อแพทย์ผู้สั่งใช้ยาและต่อประชาชน มีการซื้อขาย-การสั่งใช้ยา และการบริโภคยากันอย่างเสรี ก่อให้เกิดปัญหาการบริโภคยาแพง การใช้ยาไม่ตรงกับโรค ทดลองใช้ยาตามคำโฆษณา การใช้ยาผิดวัตถุประสงค์ การใช้ยาฟุ่มเฟือยเกินจำเป็น ปัญหาเหล่านี้ รัฐมองเห็นปัญหาจึงได้ทำการหามาตรการเพื่อควบคุมเช่นกัน (สัญญาพงศ์ สุวรรณสิทธิ์ 2535) และการดำเนินนโยบายในช่วงปี พ.ศ. 2523-2535 ได้แก่

1) การออกกฎกระทรวง(พ.ศ.2522-2523) ให้การผลิตและนำส่งยาตำรับ (Pharmacopoeia) ต้องขึ้นทะเบียนยาเช่นเดียวกับยานอก การออกนโยบายนี้ขึ้นก็เพื่อเป็นการควบคุมมาตรฐานของยา Generic มากขึ้น โดยผู้ผลิตที่ทำการออกสินค้าคือโรงงานยาจะใช้เวลาและขั้นตอนมากขึ้น ในขณะที่ผู้บริโภคจะได้รับการคุ้มครองมากขึ้นนั่นเอง

2) คำเนิการเริ่มบังคับให้การโฆษณาทางสื่อมวลชนต้องผ่านอนุมัติข้อความ และภาพจากกองเผยแพร่และควบคุมการโฆษณาของคณะกรรมการอาหารและยา (พ.ศ. 2522-2523) ซึ่งผู้บริโภคได้รับการคุ้มครองมากขึ้นเช่นกัน

3) การเพิกถอนตำรับยาสูตร A.P.C. (Aspirin, Phenacetin, Caffeine) โดยประกาศห้ามใช้ Phenacetin ซึ่งมีพิษต่อไต เป็นส่วนผสมในยาแก้ปวดในปี 2524 จวบจน 10 ปีต่อมาคือ ในปี 2534 รัฐดำเนินการเพิกถอนตำรับยา A.C. โดยให้เหลือเฉพาะ A ตัวเดียวคือ Aspirin

4) ใน พ.ศ. 2524 รัฐประกาศใช้บัญชียาหลักแห่งชาติ ซึ่งคือ บัญชียาขั้นพื้นฐานต่ำที่สุดที่โรงพยาบาลควรจะมีและหาซื้อได้ในราคาไม่สูงเกินไป เพื่อแก้ปัญหาจากที่เคยใช้งบจัดซื้อยาสูง และปัญหาในการกระจายยาสู่คนป่วยในชนบทยังขาดแคลนมากเมื่อเทียบกับในเมือง และยังเป็นการส่งเสริมให้มีการทำยา Generic ในประเทศทดแทนการนำเข้า ผลการดำเนินนโยบาย ดังกล่าว ทำให้บรรษัทข้ามชาติทำการเคลื่อนไหวคลัดคลาน เพราะหวังเกรงว่าผลกระทบของบัญชียาหลักที่จะมีต่อยอดขายของบริษัทข้ามชาติอย่างมาก

5) กระทรวงสาธารณสุขได้ออกระเบียบให้โรงพยาบาลในสังกัดกระทรวงสาธารณสุขซื้อยาผ่านองค์การเภสัชกรรม (พ.ศ. 2528-2529) จากมาตรการดังกล่าว บริษัทยาท้องถิ่นถูกผลกระทบนี้มากกว่าบริษัทข้ามชาติ เพราะบริษัทยาท้องถิ่นส่วนใหญ่จะทำการผลิตยา Generic และส่วนใหญ่จะไปซ้กับยาที่องค์การเภสัชฯ ได้องค์การเภสัชกรรมมีขายเองแต่ถ้าไม่มีขายก็จะเปิดประมูล โดยผู้ผลิตรายได้ให้ราคาต่ำ จะเป็นผู้ชนะการประมูลทำให้มีบริษัทยาท้องถิ่นที่ประมูลไม่ได้ ต้องวิ่งหาตลาดโดยพึ่งขายยาให้แก่ร้านขายยา เป็นช่องทางการจำหน่ายแทน ตลาดโรงพยาบาล ซึ่งผลกระทบนี้รวมไปถึง บรรษัทข้ามชาติด้วย ด้วยเหตุนี้ทำให้บรรยากาศการลงทุนในธุรกิจขาดลอย มีการขยายตัวของอุตสาหกรรมต่ำ ผลปรากฏอีกประการที่เห็นได้ชัดคือ บรรษัทข้ามชาติ หลายบริษัทต้องลดขนาดธุรกิจของตนเอง (Down Sizing)

6) กระทรวงสาธารณสุขประกาศกำหนดราคาของรายการตามบัญชียาหลักแห่งชาติ ในปี 2529 เนื่องจากเหตุผลที่ว่า ยาราคาต่ำที่สุดอาจเป็นยาที่ด้อยคุณภาพ จึงมีการประกาศกำหนดราคาขายที่อยู่ในบัญชียาหลักแห่งชาติ โดยพิจารณาจากราคา Mediam เช่น บริษัท 5 บริษัทเสนอราคามา 5 ราคา ก็จะเลือกเอาราคาที่อยู่ตรงกลางที่บริษัทยาเสนอขายต่อโรงพยาบาลรัฐ และผลจากการดำเนินมาตรการดังกล่าว ทำให้บรรษัทข้ามชาติจะเสนอขายได้ ในขณะที่บริษัทผลิตยาในประเทศ ได้รับการคุ้มครองราคาจากรัฐฉบับนี้ เพราะบริษัทส่วนมาก สามารถจำหน่ายยาในราคาที่ต่ำกว่าราคากลาง ทำให้บริษัทยาท้องถิ่นกลับมีอัตรการขยายตัวสูงกว่า บรรษัทข้ามชาติในระยะ 2-3 ปีต่อมา แต่อย่างไรก็ตามในปี 2531 ผลจากการคัดค้านระเบียบการซื้อยาของโรงพยาบาลในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข ที่ต้องซื้อยาผ่านองค์การเภสัชกรรม นั้นทางกระทรวงสาธารณสุขได้ประกาศแก้ไขระเบียบการใช้เงินงบประมาณสาธารณสุขในการจัดซื้อเวชภัณฑ์ เพื่อลดการผูกขาดขององค์การเภสัชกรรม โดยประกาศว่าโรงพยาบาลและหน่วยงานสาธารณสุขของรัฐสามารถซื้อเวชภัณฑ์โดยตรงได้จากบริษัท ตามระเบียบวิธีการจัดซื้อที่สำนักนายก เป็นผู้

กำหนดนอกจากรายการยาที่องค์การเภสัชกรรมมีการผลิตก็ให้ซื้อจากองค์การเภสัชกรรมเท่านั้น ซึ่งผลปรากฏว่า ในระยะแรกองค์การเภสัชกรรมต้องลุกขึ้นมาทำการแข่งขันธุรกิจยาเอกชนเพิ่มขึ้น โดยให้วิธีการส่งเสริมการขายด้วยเช่นกัน หากโรงพยาบาลของรัฐ ซื้อยาผ่านองค์การเภสัชกรรม จะมีการเสนอเงินสวัสดิการแก่โรงพยาบาลผู้ซื้อ การแข่งขันที่เกิดขึ้นทำให้ภาคธุรกิจยาเริ่มมีอิสระ ในการค้ามากขึ้น ธุรกิจต้องหัวและขยายตัวมากขึ้น มีการแข่งขันเพื่อช่วงชิงส่วนแบ่งตลาดใน ระหว่างผู้ผลิตภายในประเทศสูงขึ้น โดยเฉพาะธุรกิจทางด้าน Medical Channel ก่อนข้างสโกลกว่า Drugstore Channel

7) รัฐได้ดำเนินการขึ้นภาษีนำเข้าของตำรับยาที่มีการขึ้นทะเบียนผลิตสูตรเดียวกัน ในประเทศ ซึ่งนโยบายดังกล่าวเป็นการผลักดันของกลุ่มบริษัทยาท้องถิ่น เพื่อจะได้แข่งขันกับ บริษัทยาข้ามชาติได้โดยเรียกเก็บภาษีนำเข้าของยาในอัตราร้อยละ 30 จากอัตราเดิมที่เสียภาษีนำเข้า ร้อยละ 10 ผลที่เกิดจากการดำเนินนโยบายก็คือ ต้นทุนนำเข้าของสูตรที่มีการผลิตในประเทศสูงขึ้น ทำให้บริษัทยาข้ามชาติหันมาจ้างผลิตยา โดยโรงงานข้ามชาติในประเทศเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดบริษัท ยาข้ามชาติระดับยักษ์ใหญ่อีกประเภทหนึ่ง คือ บริษัทที่รับผลิตยาให้กับบริษัทต่างประเทศ ซึ่ง ลักษณะบริษัทยาประเภทนี้มีแนวโน้มขยายตัวเพิ่มขึ้น

8) การประกาศใช้ภาษีมูลค่าเพิ่มและการควบคุมราคายาในปี พ.ศ. 2535 ส่วนใน เหตุการณ์ที่ 9 นั้นเกี่ยวกับ พ.ร.บ.สิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา ที่ปรากฏความขัดแย้งจากหลายๆ ฝ่ายที่ เกี่ยวข้องตลอดจนนำประเด็นดังกล่าวเข้าไปพัวพันกับผลประโยชน์ทางค้า ที่ทำให้ประเด็นเกี่ยวกับ สิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาจึงไม่ถูกพิจารณาอย่างจริงจังและตรงประเด็นจากเจ้าหน้าที่ของรัฐเอง

ส่วนนโยบายอีก 2 เรื่องที่รัฐจะดำเนินต่อไปคือ 1) การบังคับโรงงานผลิตยาให้มี มาตรฐาน G.M.P. (Good Manufacturing Practice) ทุกโรงงาน และ 2) การใช้ชื่อสามัญทางยา

นอกจากนโยบายรัฐที่ประกาศออกมาเพื่อแก้ไขปัญหาระบบยาในประเทศแล้ว หากแต่มีนโยบายบางอย่างเช่นกันที่ประกาศออกมา เนื่องจากผลการผลักดันของกลุ่มธุรกิจยาเอกชน เช่น การประกาศว่ายาอันตรายไม่เป็นยาอันตรายอีกต่อไป ซึ่งหมายความว่ายาที่ได้รับการยก เว้นไม่เป็นอันตรายจะทำการโฆษณาซื้อการค้า และสรรพคุณผ่านสื่อมวลชนได้ ดังนั้นได้ปรากฏ ว่ามีการแข่งขันด้านการโฆษณาในสินค้ายาจึงมีระดับสูงติดอันดับ

อย่างไรก็ตามนโยบายของรัฐทางด้านยาในบางประเด็นต่างๆที่ผ่านมานั้น ได้มี การแสดงบทบาทและเคลื่อนไหวคัดค้านจาก 2 สมาคมธุรกิจยาในประเทศไทยคือ สมาคมผลิต ภัณฑ์เภสัชกรรม (PPA) และสมาคมไทยอุตสาหกรรมผลิตยาแผนปัจจุบัน (TPMA) ในประเด็น

ต่างๆ เริ่มตั้งแต่กรณีการค้าค้านนโยบายการจัดทำและการใช้บัญชียาหลักแห่งชาติ การเปลี่ยนแปลงระเบียบการจัดซื้อยาของหน่วยงานรัฐ บทบาทและการเคลื่อนไหวของ 2 สมาคมธุรกิจดังกล่าวเป็นไปในทำนองที่ร่วมมือกันคัดค้านนโยบายดังกล่าว (ดูรายละเอียดคณะกรรมการดำเนินการวิจัยราคาฯ , 2530 : บทที่ 3)

อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ในเชิงความร่วมมือกันระหว่าง 2 สมาคม ดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงไปในเชิงความขัดแย้งซึ่งกันและกัน ในกรณีการเปลี่ยนแปลงกฎหมายสิทธิบัตร โดยทางฝ่ายสมาคมผลิตภัณฑ์เภสัชกรรม (PPA) ซึ่งเป็นกลุ่มบริษัทยาข้ามชาติได้เคลื่อนไหวอย่างเข้มข้น เพื่อแก้ไข พ.ร.บ.สิทธิบัตร พ.ศ.2522 ให้ยอมรับการคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา โดยทางสมาคมผลิตภัณฑ์เภสัชกรรมได้ร่วมมือกับสภาหอการค้าอเมริกันร่วมกันเคลื่อนไหวเพื่อผลักดันเรื่องดังกล่าว ซึ่งสถานเอกอัครราชทูตอังกฤษประจำประเทศไทย ก็ได้ให้การสนับสนุนสมาคมผลิตภัณฑ์ฯ ด้วย นอกจากนี้ยังมีกลยุทธ์การเจรจาต่อรองกับรัฐมนตรี นักการเมือง เจ้าหน้าที่ระดับสูง นักวิชาการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในลักษณะทวิภาคี นอกจากนี้ในสหรัฐฯ ยังได้พยายามผลักดันให้มีการเจรจาเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวในการประชุมระดับพหุภาคีคือ แกตต์ (General Agreement on Tariff and Trade , GATT) หรือภาคีข้อตกลงทั่วไปว่าด้านภาษีศุลกากรและการค้า และที่สำคัญก็คือ การที่สหรัฐอเมริกาได้กดดันประเทศไทยให้ยอมรับสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา โดยนำเอามาตรการการตอบโต้ทางการค้ามาเป็นเครื่องต่อรอง

อย่างไรก็ตามความขัดแย้งระหว่างกลุ่มสนับสนุนและกลุ่มคัดค้านในประเด็นการคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา โดยเฉพาะความขัดแย้งระหว่างกลุ่มธุรกิจยา คือ สมาคมผลิตภัณฑ์เภสัชกรรม (PPA) และสมาคมไทยอุตสาหกรรมผลิตยาแผนปัจจุบัน (TPMA) นั้นหาได้เป็นความขัดแย้งที่ไม่ถาวร เพราะในช่วงระยะเวลาต่อมาภายหลังการสิ้นสุดปัญหาสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาแล้วนั้น เมื่อองค์กรพัฒนาเอกชนทางด้านสาธารณสุข และหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบทางด้านยา ได้ผลักดันการใช้ชื่อสามัญทางยาควบคู่กับชื่อการค้า กลุ่มธุรกิจยา 2 กลุ่มดังกล่าวที่เคยมีความขัดแย้งกันในครั้งก่อนกลับรวมตัวกันเพื่อคัดค้านนโยบายดังกล่าว (งานช้าง อย. ชื่อสามัญแต่ไม่สามัญ , 2537 : 13-22)

ส่วนทางด้านฝ่ายคัดค้านการยอมรับสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาได้แก่ กลุ่มบริษัทยาท้องถิ่น ซึ่งรวมตัวกันเป็นสมาคมไทยอุตสาหกรรมผลิตยาแผนปัจจุบัน (TPMA) แต่กลุ่มที่มีบทบาทโดดเด่นในการคัดค้านกลับเป็นกลุ่มพลังทางสังคมต่างๆ โดยเฉพาะกลุ่มนักวิชาการจากสถาบันต่างๆ สถาบันวิจัยสังคม และองค์กรพัฒนาเอกชน ได้แก่ กลุ่มศึกษาปัญหา ยา กลุ่มเหล่า

นี้ ได้ติดตามและศึกษาข้อมูลตลอดจนพิจารณาถึงผลดี ผลเสียต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นกับประเทศไทย หากมีการแก้ไข พ.ร.บ. สิทธิบัตร พ.ศ. 2522 เพื่อให้ความคุ้มครองแก่ผลิตภัณฑ์ยา โดยคาดว่าจะทำให้เกิดผลเสียต่อระบบสาธารณสุขไทย นอกจากนั้นยังได้เสนอมาตรการอื่น ในเชิงป้องกันผลเสียที่จะเกิดขึ้นด้วย จึงได้ทำการระดมความคิดเห็นแสดงทัศนะต่าง ๆ ในรูปของการจัดสัมมนา และได้จัดทำจดหมายเปิดผนึกถึงเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนั้นยังมีการเคลื่อนไหวของนิสิตนักศึกษา ในรูปแบบการเดินขบวนประท้วง และยื่นจดหมายถึงเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องด้วย

ซึ่งในบทที่ 4 จะทำการสำรวจและศึกษาถึงกลยุทธ์และวิธีการเคลื่อนไหวของกลุ่มสนับสนุนและกลุ่มคัดค้านการยอมรับสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา และทัศนคติและการตัดสินใจเชิงนโยบายของรัฐไทยในกรณีดังกล่าวจนถึงเหตุการณ์สุดท้าย คือ ประเทศไทยประกาศยอมรับการคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาในปี พ.ศ. 2535 โดยการแก้ไข พ.ร.บ. สิทธิบัตร พ.ศ. 2522